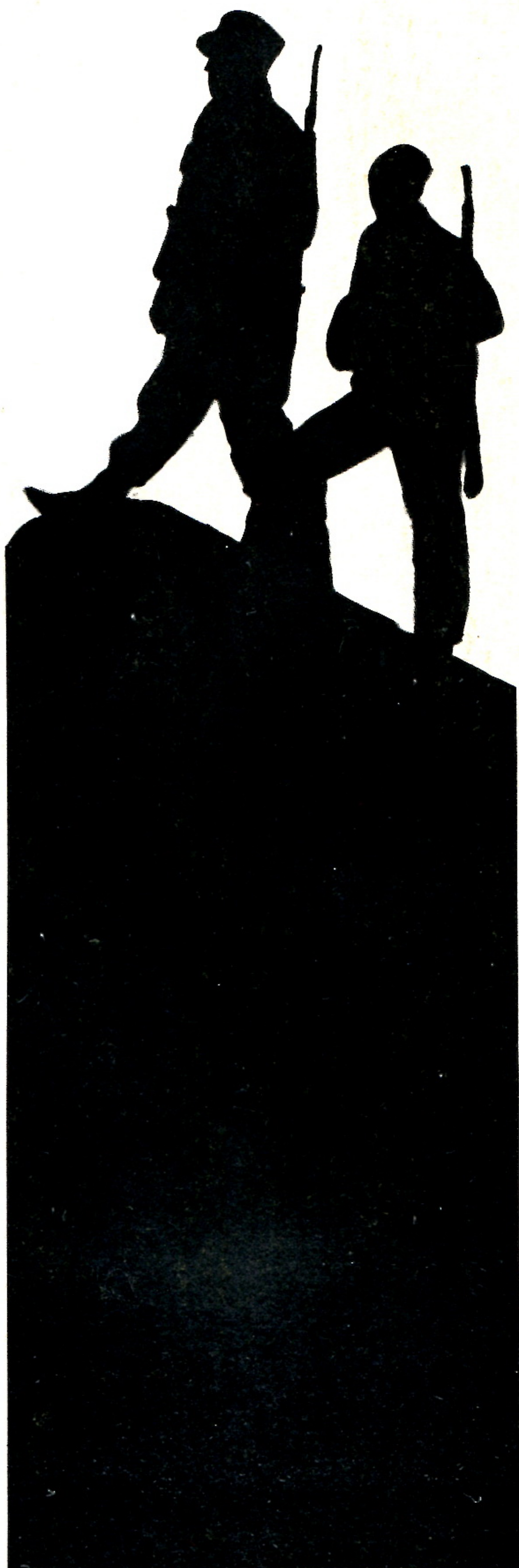

BERICHT **VAN DE** **TWEEDE** **WERELD** **OORLOG**

Twee zondagen geleden hebben alle klokken geluid om de overwinning van ons woestijnleger bij El Alamein te vieren. Inderdaad was dit een krijgshaftig gebeuren in de Britse geschiedenis dat speciale erkenning verdiende. Maar in het blijde galmen van de klokken weerklonk ook onze dank, omdat we, al onze fouten en tekortkomingen ten spijt, een stap dichterbij de bevrijding zijn gebracht. We hebben de weg daarheen nog niet geheel afgelegd, maar we krijgen steeds meer zekerheid dat de ontzaglijke gevaren die ons en degenen die ons dierbaar zijn het leven hadden kunnen kosten, overwonnen zullen worden.

Om alles waaraan we zijn ontsnapt en alles wat we hebben bereikt op zijn juiste waarde te kunnen schatten, moeten we terugzien op de weg die we deze voorbije drie jaar van moeite en strijd zijn gegaan. We moeten ervoor waken ons nuchter denken te laten beïnvloeden door trots, door ijdelheid of overmoedigheid. Maar ik geloof dat de geschiedenis zal staven dat wij thans met recht het eervolle gevoel hebben een rol te spelen in de redding van de vrijheid en van de toekomst van de wereld. Het Britse Rijk — of zo u wilt het Britse Gemenebest, ik zal er niet om twisten — die wonderlijke gemeenschap van over de gehele aardbol verspreide staten en rassen en bovenal ons kleine eiland stonden in het fatale uur alleen op de bres. Hier stonden we, vastberaden, hoewel alles op drift was — en in het gehele Britse Rijk was er niemand die versagde. Rondom ons was het duister; hier hielden wij het licht brandend dat thans breeduit straalt over de grote strijdmacht van de Verenigde Naties. Daarom was het goed de klokken te luiden en een ogenblik met dankbaarheid en opluchting het hoofd omhoog te heffen voor we ons weer wenden naar de wrede en waarschijnlijk langdurige beproevingen die ons wachten en naar de veeleisende taken die ons zijn opgedragen.

(...)

Er is mij tot nu toe geen gebeurtenis bekend die de hoop rechtvaardigt dat de oorlog niet lang meer zal duren of dat er vóór ons geen bittere en bloedige jaren zouden liggen. Maar het is zeker dat ons de ellendigste ervaringen wachten als we onze inspanning laten verslappen, als we de discipline, de eenheid, de rust en de orde in onze strijdkrachten niet handhaven of als we de neiging zouden hebben te twisten over wat we met de overwinning zullen doen nog voor we ze hebben behaald. We moeten niet bouwen op hoop of op angst, maar uitsluitend op de voortdurende en trouwe vervulling van onze plicht.

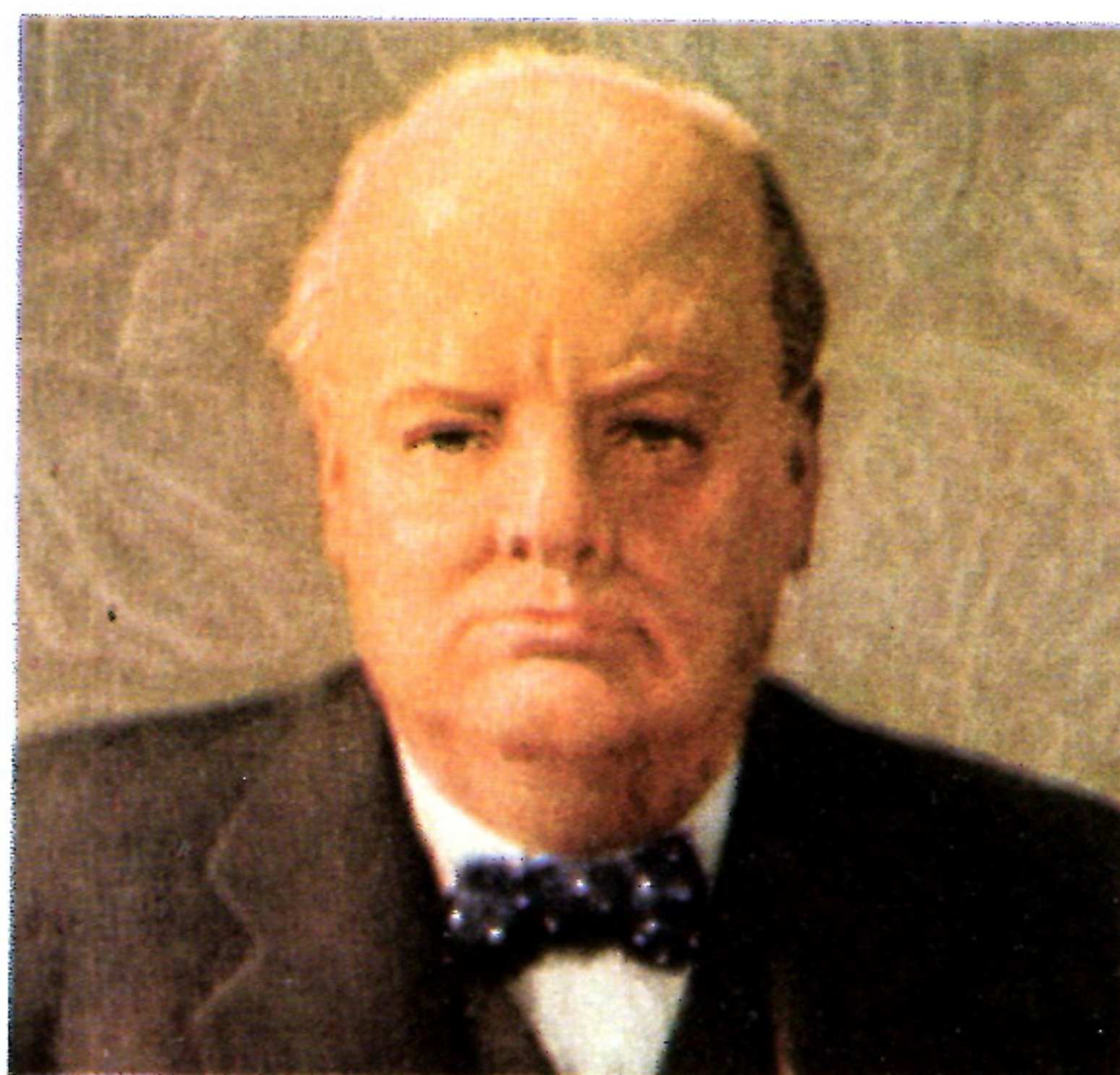
(...)

Het is heel goed mogelijk dat de oorlog in Europa eerder zal eindigen dan die in Azië. De Atlantische Oceaan kan kalm worden terwijl in de Stille Oceaan de orkaan zijn hoogtepunt bereikt. Mocht dat de loop der gebeurtenissen zijn, dan zullen we onmiddellijk onze strijdkrachten overbrengen naar het andere eind van de wereld om de Verenigde Staten te steunen, om China te helpen en vooral om onze verwanten in Australië en Nieuw-Zeeland bij te staan in hun moedige strijd tegen de Japanse agressie.

(...)

Spoedig zal voor ons de bloedrode dageraad van 1943 gloren en zullen we ons moeten vermannen, opdat we de beproevingen en problemen aankunnen van wat een hard en verschrikkelijk jaar zal worden. We doen dat in de zekerheid dat onze kracht voortdurend groeit en we doen het als een natie met een sterke wil, een moedig hart en een goed geweten.

(Uit een radiotoespraak van Winston Churchill op 29 november 1942)

BERICHT VAN DE TWEEDE WERELD OORLOG

BAND 3

MCMLXX

DE GEÏLLUSTREERDE PERS N.V.
AMSTERDAM

NEDERLANDSE ROTOGRAVURE MAATSCHAPPIJ N.V.
LEIDEN

N.V. UITGEVERIJ SPAARNESTAD
HAARLEM

BERICHT VAN DE TWEEDE WERELD OORLOG

WETENSCHAPPELIJKE REDACTIE

Drs. A. H. Paape
hoofdredacteur
Prof. dr. P. W. Klein
Prof. dr. A. F. Manning
Drs. R. L. Schuursma
Drs. P. R. A. van Iddekinge

BUREAU-REDACTIE

John Bakkenhoven
Jac Constant
Hidde Hoekstra
Aafje Leenstra
Tine van Wijk

FOTO-RESEARCH

Frans Kurtz
Frank van Meerwijk †
Hans Bredewold

CARTOGRAFISCHE RESEARCH

Gerard Guns

ILLUSTRATIES

Theo Barten
Herbert Meijer
Olyslager Organisation N.V.
Richards Studio
Martin Swarts

VORMGEVING

Henk Pen
Louis Woldberg
Kees van Bakergem
Pim Smit

TECHNIEK

zetwerk: Nederlandse Boekdruk Industrie N.V., 's-Hertogenbosch
druk: Smeets Drukkerijen N.V., Weert

TUSSEN ZEE EN ZAND

BOMMEN OP EEN ROTS
ROMMEL IN TOBROEK
BEZEM DOOR CAIRO
JACHT OP DE WOESTIJNVOS
OPERATIE TORCH

35

Sedert de herfst van 1940 golfde in de eindeloze zandwoestijnen van Noord-Afrika de strijd heen en weer. De Italianen, in september van dat jaar vanuit hun kolonie Libye een kleine 100 km op Egyptisch grondgebied doorgedrongen, leden in de daaropvolgende maanden hevige verliezen en werden door de Britten bijna 700 km in westelijke richting teruggedrongen, tot bij El Agheila.

In het voorjaar van 1941 voerde generaal Rommel de te hulp gekomen Duitsers met wat er restte van de Italiaanse strijdkrachten opnieuw naar de grens tussen Libye en Egypte; in december van dat jaar was hij weer teruggeworpen naar de plaats waar hij zijn opmars begonnen was. Maar nogmaals ging Rommel voorwaarts. Plaatsnamen als Agedabia, Benghazi, Derna, Tobroek, Solloem, Bardia werden wederom, in winter en voorjaar van 1942, bekende klanken over heel de wereld. In juni viel de vesting Tobroek in zijn handen. En aan het einde van die maand was hij opgerukt tot vlak voor El Alamein, weinig meer dan 100 km van Cairo. Het Suezkanaal leek binnen zijn bereik.

Churchill greep persoonlijk in en bracht wijzigingen aan in het opperbevel: de wat aarzelende Auchinleck werd vervangen door de hoogst bekwame en energieke Alexander. Bovendien werd Montgomery — als tweede keus! — bevelhebber van het 8e Britse leger, dat tegenover Rommel stond.

Belangrijker wellicht nog: het eiland Malta was ondanks maandenlange bombardementen en een hevige blokkade in Engelse handen gebleven. Duitsers en Italianen hadden onvoldoende oog gehad voor de belangrijke strategische positie van dit Britse steunpunt in het centrale deel van de Middellandse Zee. Ze hadden verzuimd Malta door middel van landingsoperaties te veroveren. Het eiland was nu bezig zich aan de blokkade te ontworstelen. Mede daardoor gingen de krachtsverhoudingen in Noord-Afrika zich ten gunste van de Britten ontwikkelen. Zij kregen de overmacht in de lucht, hun bevoorrading werd steeds gemakkelijker. Rommel daarentegen zag zijn uitrusting en voorraden met de dag verminderen.

Eind oktober ging Montgomery in de aanval. Na tien dagen hevige strijd moest Rommel op de vlucht. Solloem, Tobroek, Derna, Benghazi... Verder ging het, naar El Agheila, naar Tripoli. Begin februari overschreed het 8e leger de grens van Tunesië. Inmiddels waren begin november Amerikanen en Engelsen op de kusten van Marokko en Algerije geland. Binnen een week kon ook vanuit het westen de opmars naar Tunesië beginnen. Toch zou het nog tot begin mei 1943 duren voor de laatste Duitsers en Italianen uit Noord-Afrika verdreven waren.

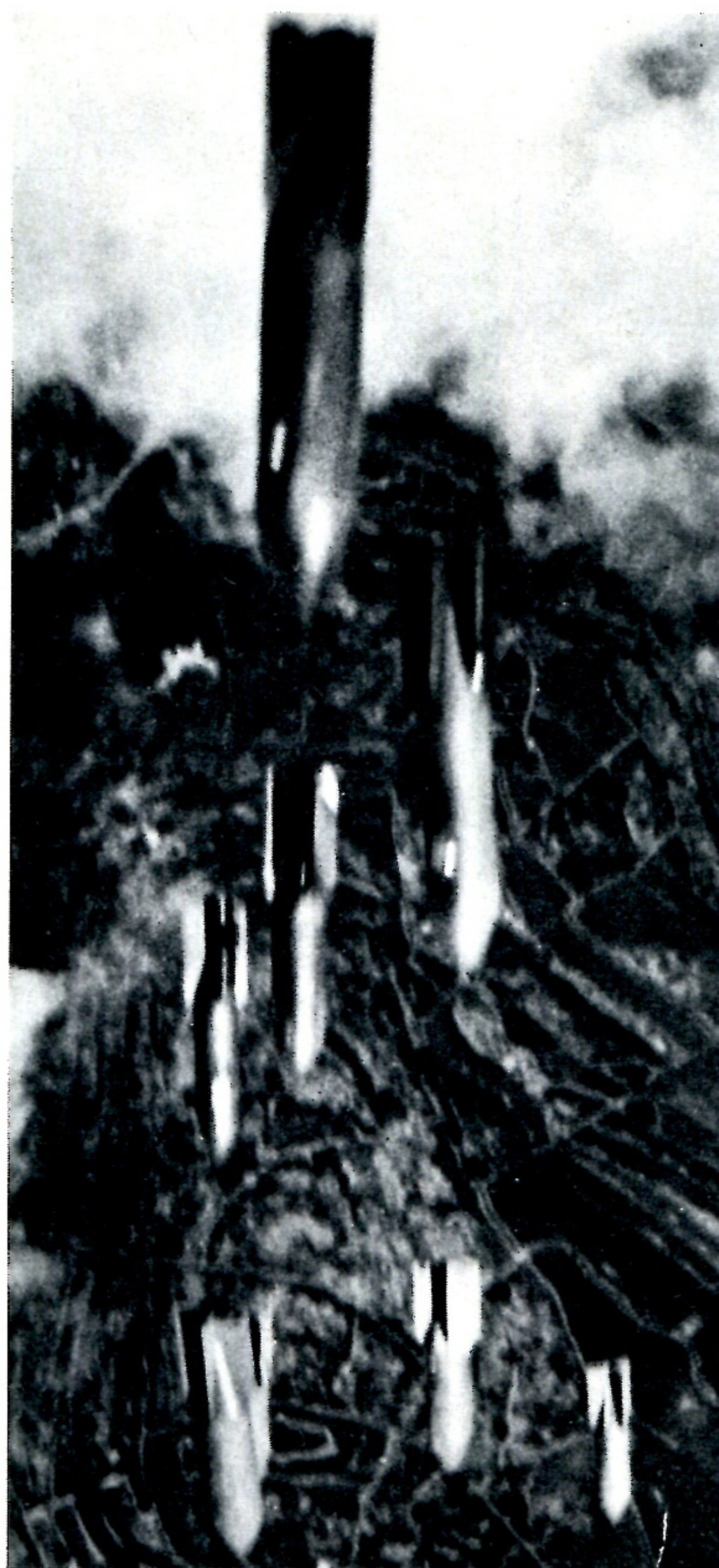
A.H.P.

BOMMEN OP EEN ROTS

JEHAN KUYPERS

De onophoudelijke wind die Malta schoonblaast, dreef die dag over het gehele eiland stof en walm op en wakkerde de branden aan. Tienduizend huizen lagen in puin; twintigduizend andere, deels zonder dak, deels uit hun voegen gerukt, bleven ternauwernood overeind en van talloze kerken restten slechts zwartgeblakerde ruïnes. Zestig dagen achtereen, vanaf januari 1942 had de *Luftwaffe* van Sicilië uit Malta gebombardeerd. Ze werd van dag tot dag driester; ze zou het eiland, kleiner dan het honderdste deel van Nederland, koste wat kost *ausradieren*. Maar Malta is een rots van kalksteen. Op achthonderdtwintig doden en negenhonderdvijftien gewonden na hadden de Maltezers het vege lijf weten te redden in grotten en in de schuilplaatsen die ze in de bodem hadden uitgehouwen.

In zo'n uitgehakte ruimte zat op 1 april 1942 de Britse gouverneur van het eiland, generaal Dobbie. Hij was ten einde raad. Hij had uit Londen bericht gekregen dat het 'in de bestaande omstandigheden niet mogelijk was een konvooi naar Malta te zenden'. De Asmogendheden hadden de zeewegen naar het eiland met mijnevelden geblokkeerd. De Italiaanse vloot hield de wacht en door de aankomst van de *Luftwaffe* op Sicilië was de omsingeling van maand tot maand benauwen-der geworden. Op 25 januari had Rommel Benghazi veroverd en sindsdien waren de vliegvelden van Cyrenaica, vanwaar de Britten hun konvooien naar Malta hadden beschermd, in handen van de vijand. Onder escorte van oorlogsbodems waren in de eerste helft van februari nog drie Britse vrachtschepen uit Alexandrië vertrokken, maar een dag na hun vertrek waren ze zo zwaar getroffen, dat de bemanning er zelf twee tot zinken had gebracht, terwijl het derde naar Tobroek was gesleept. Op 20 maart hadden vier bevoorradingschepen het opnieuw geprobeerd onder bescherming van een slagschip, vier kruisers en tien torpedobootjagers. Dit eskader stelde veertien Italiaanse torpedobootjagers buiten gevecht en dwong de gehele vijandelijke armada tot de aftocht, maar moest zelf in een opkomende storm terugkeren naar Alexandrië. De vier vrachtschepen hielden echter heimelijk koers naar Malta. Maar twintig mijl voor de kust werd een ervan door de *Luftwaffe* tot zinken gebracht en twaalf mijl dichter bij land trof een ander hetzelfde lot. Toen de resterende twee de haven hadden bereikt werden ook zij in de grond geboord.

Generaal Dobbie seinde op 1 april naar Londen dat het eiland nog hoogstens twee maanden kon standhouden. Op die luttele zesduizend ton van maart na had Malta sinds januari geen proviand, geen munitie en geen benzine meer gekregen. Met een uiterst spaarzame rantsoenering zouden de Maltezers tot begin juni in leven kunnen blijven. De benzinevoorraad reikte tot half augustus, maar de achttienduizend manschappen zouden na zes weken geen munitie meer hebben. Het is zonneklaar, seinde Dobbie, dat 'indien niet spoedig wordt voorzien in onze vitale behoeften, het ergste onvermijdelijk is'. De datum van de capitulatie kon worden afgelezen aan het slinken van het meel, het

minderen van de benzine en het verschieten van de kogels.

Malta had aanvankelijk buiten de strategie van Hitler gelegen. De *Regia Aeronautica*, de Italiaanse luchtmacht, had op 11 juni 1940 — dezelfde dag waarop de Duce zich in de oorlog had gestort — de aanval op het eiland ingezet en op 22 juni had Radio Berlijn Malta reeds afgeschreven met de woorden: 'De Italiaanse luchtmacht heeft de Britse vlootbasis Malta volkomen vernietigd.' Het eiland was in die dagen inderdaad allesbehalve uitgerust voor de taak schildwacht en hindernis te zijn voor de bewegingen van de Asmogendheden in het centrale deel van de Middellandse Zee. Afgezien van enige Hurricanes, beschikte het over zegge en schrijve drie Gladiators. Ze hadden van de Maltezers de bijnamen 'Geloof, Hoop en Liefde' gekregen. Uiteindelijk zou alleen het 'Geloof' overblijven. In de tweede helft van juni 1940 onderschepten deze wakkere christelijke deugden tweeënzeventig vijandelijke formaties en vernietigden of beschadigden zij zevenendertig Italiaanse toestellen. Tegen het einde van de maand hadden zij in elk geval zoveel versterking gekregen, dat zij overgingen tot een dagelijkse fotoverkenning van het centrale gedeelte van de Middellandse Zee. Op 1 juli vielen zij voor het eerst ook de olietanks op Sicilië aan.

Deze geleidelijke opbouw van Malta's slagvaardigheid ging volkomen aan Hitler voorbij. Zijn strategie was in die dagen gericht op Griekenland. Later zou veldmaarschalk Rommel schrijven: 'Het zou beter zijn geweest, indien wij onze handen hadden afgehouden van Griekenland en in plaats daarvan al onze kracht hadden geconcentreerd op Noord-Afrika om zo de Britten uit de Middellandse Zee te verdrijven. (...) In plaats van Kreta had men Malta moeten nemen.'

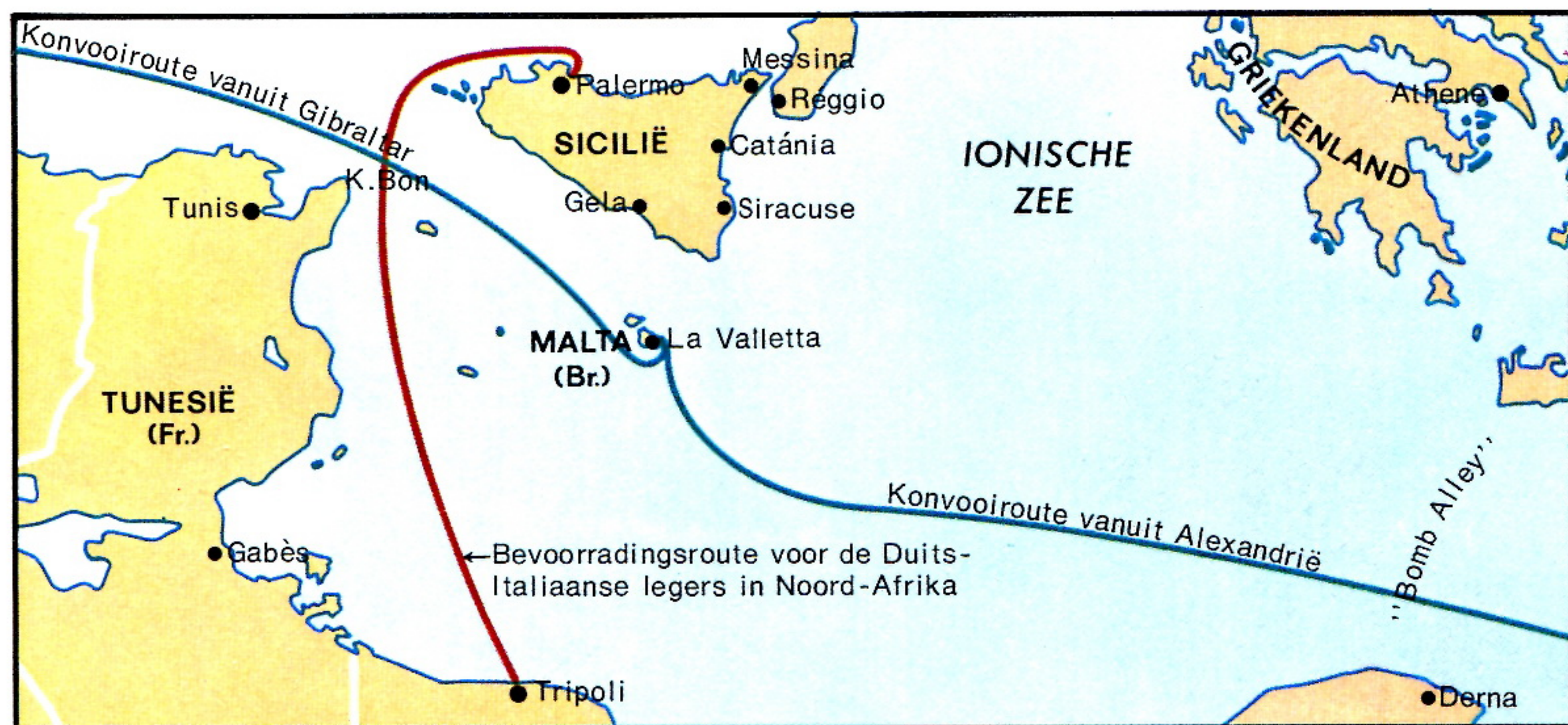
Dat Malta een blok aan het been van zijn Noordafrikaans avontuur was, begon de Führer pas te beseffen in het begin van 1941. Het eiland was toen duidelijk het boze oog geworden, dat boven Tarente, Brindisi, Napels, Messina, Palermo en Trápani het scheepsvervoer van Rommels leger bespiedde en langs de Griekse en Tunesische kusten zijn konvooien achtervolgde. Daarom stationeerde Hitler in januari 1941 tweehonderdvijftig toestellen van de *Luftwaffe* op Sicilië. Toen Churchill dit op 13 januari vernam, schreef hij aan generaal Ismay: 'Dit kan het begin betekenen van ongunstige ontwikkelingen in het centrale bekken van de Middel-

Fotoarchief Spaarnestad

landse Zee.' Zijn vrees werd spoedig bewaarheid door het optreden van de *Luftwaffe*, die het eiland met grote regelmaat — 's morgens, 's middags en 's avonds — begon te bombarderen. Na een paar weken ging in Londen het gezegde: 'Tot het einde der tijden zal de vijand dagelijks melden: onze vliegers hebben Malta met bommen bestookt.' Toen Hitler tegen eind mei de *Luftwaffe* van Sicilië terugtrok, omdat hij haar nodig had voor de overval op de Sowjetunie, had zij de marinebasis van Malta gedeeltelijk uitgeschakeld en de slagvaardigheid van de Britse luchtmacht verzwakt. Maar geen van beide was volledig vernietigd. 'Op 1 juni waren wij met de haken over de sloot', memoreerde Churchill.

Niettemin hadden de Britten drieënzeventig procent van de Italiaanse bevoorradingschepen tot zinken gebracht. Hitler haalde er de schouders over op. 'Van militair standpunt uit bezien zou het verlies van Noord-Afrika best te slikken zijn', meende hij. Maar enige maanden later, toen hij geprikkeld werd door het verminderen van de successen in de Russische veldtocht, begon hij er anders over te denken. Admiraal Raeder had bovendien zijn ambities geprikkeld met het plan voor een enorme tangbeweging. Niet alleen het Midden-Oosten, maar ook India zou in Duitse handen kunnen vallen en de Japanse troepen zouden de legers van de westerse Asmogendheden letterlijk de hand

ben op 'onze konvooien in de Middellandse Zee, indien wij Malta in bezit hadden'. Het Italiaanse opperbevel deelde deze mening. Een en ander bracht Hitler tot het besluit het zwaartepunt van de militaire operaties te verleggen naar de Middellandse Zee. In oktober 1941 verplaatste hij de gehele *Luftflotte II* van het front bij Moskou naar Zuid-Italië. Met de *Regia Aeronautica* en de *Luftflotte X*, die inmiddels naar Sicilië was teruggekeerd, bracht hij zodoende tweeduizend toestellen in de voorste linie van de slag om Malta. Opperbevelhebber Kesselring zou dit wapen hanteren als een dodelijke bliksem-schicht, als de *Kesselring-Blitz*. De slag om Malta werd de hevigste geconcentreerde

Boven: de niet-aflatende aanvallen van de 'Luftwaffe' herschiepen het strategisch zo belangrijke Malta in een grote puinhoop.

Geheel boven: Malta met de belangrijkste aanvoerlijn van de Asmogendheden en met de konvoiroutes uit Gibraltar en Alexandrië.

Rechts: generaal Dobbie, de gouverneur van Malta, die eind april 1942 een inzinking kreeg en toen vervangen werd door lord Gort.

Linkerpagina: tijdens het hoogtepunt van de slag om Malta bombardeerde de 'Luftwaffe' het eiland driemaal daags en werd het door duizenden bommen grondig omgeploegd.

kunnen reiken. Na de overwinning op de Sowjetunie zouden de Duitse strijdkrachten namelijk de Kaukasus onder de voet kunnen lopen om dan op te rukken naar Syrië. Nadat hij in Noord-Afrika de Britten had verslagen, zou maarschalk Rommel het Suezkanaal moeten veroveren en daarna eveneens moeten doorstoten naar Syrië. Vandaar zouden de verenigde Duitse legers gezamenlijk optrekken naar Perzië en tenslotte naar India. Maar het obstakel dat dit alles belette was, volgens Raeder, Malta. Naar het oordeel van Rommel was Malta zelfs een hinderpaal voor zijn offensief in Noord-Afrika. Herhaaldelijk had hij het hoofdkwartier van de Führer voorgehouden dat de Britten weinig vat zouden heb-

luchtaanval van de Tweede Wereldoorlog. In februari 1942 geselde de *Blitz* het eiland met 990 ton bommen, in maart met 2170 ton en in april met 6728 ton. Reeds in februari kon Kesselring aan Goering melden dat het verlies aan Duitse en Italiaanse schepen van tachtig procent was teruggelopen tot dertig. Malta zou in mei dodelijk geraakt zijn, indien vanaf maart niet méér Britse vliegtuigen waren aangekomen om de aanval het hoofd te bieden dan gedurende de drie voorafgaande maanden. Dit nam niet weg dat de *Luftwaffe* in de tweede helft van april meende dat zij haar opdracht (die de codenaam *Hercules* had gekregen) had voltooid en dat het eiland nu genomen zou kunnen worden. Op 29

april besloten Hitler en Mussolini in Berchtesgaden tot de invasie van Malta, die begin juni zou moeten plaatsvinden.

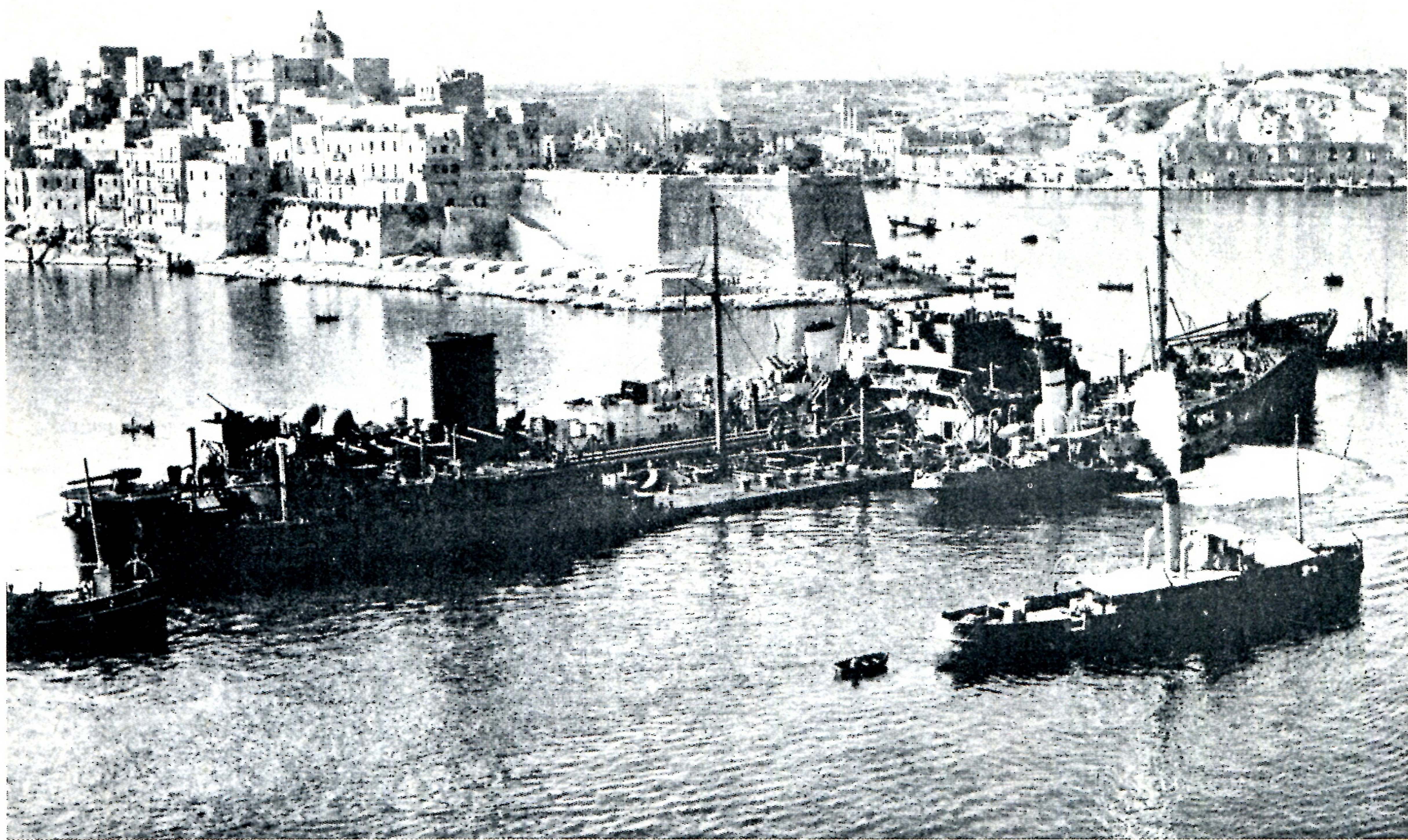
Onder de indruk van de mislukte bevoorradingsexpedities van februari en maart, had Churchill besloten geen konvooien meer naar Malta te sturen, 'zolang wij het eiland niet ruimschoots met jachtvliegtuigen hebben versterkt'. Maar na 1 april, toen hij de jobstijding van generaal Dobbie ontving, was hij bereid 'op zee ernstige risico's te lopen om Malta te redden'.

Dobbie, die eind april een zenuwzinking kreeg, werd nog vóór de geplande invasiedatum vervangen door lord Gort. Overigens werd de Duits-Italiaanse onderneming spoe-

worden geëscorteerd. Anderzijds was Malta met de lading van twee à drie schepen niet gered. Daarom rijpte in Londen het plan om twee konvooien tegelijkertijd uit te sturen: een vanuit Gibraltar, het andere vanuit Alexandrië. Deze bevoorradingsexpedities kregen respectievelijk de naam *Operation Harpoon* en *Operation Vigorous*. *Harpoon* stond voor een konvooi van zes vrachtschepen met 43.000 ton voedsel en olie, dat zou worden geëscorteerd door admiraal Curteis; *Vigorous* dekte een lading van 72.000 ton in elf koopvaardijschepen. Dit laatste konvooi zou geëscorteerd worden door een eskader onder commando van schout-bij-nacht Vian. Midden juni lichtten beide kon-

De formatie die in de avond van 2 augustus uit Clyde vertrok voor *Operation Pedestal*, was niettemin de machtigste die ooit koers had gezet in de richting van Malta. In de nacht van 10 augustus passeerde ze Gibraltar.

De zeeslag die de volgende nacht begon, werd een epos dat in Britse koelbloedigheid de heldensagen van het geblokkeerde Malta evenaarde. Het roemrijke sluitstuk werd geleverd door een Amerikaanse tanker, de 'Ohio'. Hij vervoerde de belangrijkste vracht van de operatie: 11.500 ton gezuiverde petroleum en olie. Zonder de aankomst van deze tanker zou *Pedestal* mislukt zijn en Malta gedwongen te capituleren. Ruim vijf-

dig afgelast. Naarmate de datum van het avontuur naderde, begonnen de Italianen te aarzelen: 'We zullen allemaal verdrinken...' In de loop van april en mei hadden de vliegekampschepen 'Eagle' en 'Wasp' (Roosevelt had de Amerikaanse 'Wasp' aan Churchill in bruikleen gegeven) honderdzesenvijftig gevechtsvliegtuigen in staat gesteld de sprong naar Malta te wagen, waardoor het eiland in de lucht althans enigermate was ontzet. Bovendien hadden de Duitsers op 21 juni Tobroek bezet; ze kregen daardoor een veel oostelijker gelegen aanvoerhaven, zodat Malta voor hen van minder betekenis werd en ze er iets minder aandacht aan gingen besteden.

Intussen broedde Churchill op het breken van de blokkade. De ervaring had geleerd dat nauwelijks een kwart van een konvooi zijn doel kon bereiken. Maar meer dan tien bevoorradingsschepen konden niet afdoende

De Amerikaanse tanker 'Ohio', met zijn zeer belangrijke olielading, op het moment dat het schip in bijna zinkende toestand Grand Harbour wordt binnengesleept.

voeien het anker. Maar in *Bomb Alley*, de zeecorridor tussen Kreta en Cyrenaica, werd *Vigorous* onderschept door de Italiaanse vloot. Nadat de Britten twee derde van hun munitie hadden verschoten, gaf Vian bevel terug te keren. Desondanks bereikten twee schepen met een lading van 15.000 ton het hongerende eiland. Van *Harpoon* liepen eveneens twee schepen Grand Harbour binnen. Reden om te juichen was er evenwel niet: beide operaties waren in feite mislukt.

Maar Churchill gaf geen krimp; Malta móest gered worden. Even speelde hij met de gedachte de gehele vloot in te zetten. De zee-engte tussen Sicilië en Kaap Bon bood daarvoor echter onvoldoende bewegingsruimte.

enveertig mijl ten westen van het eiland werd de 'Ohio' zo ernstig door een Duitse torpedo getroffen, dat de machines uitvielen en de tanker langzaam begon te zinken. Het eigen gewicht van het schip bedroeg 30.000 ton. Aan weerszijden ondersteund door de torpedobootjagers 'Ledbury' en 'Speedy' werd de 'Ohio' moeizaam Grand Harbour binngetrokken, juist op tijd om zijn lading af te geven.

In de derde week van oktober werden de piloten van de *Luftwaffe* andermaal tegen Malta ingezet. Maar toen op 23 oktober het Britse 8e leger de aanval bij El Alamein begon, keerde voor Malta en voor het gehele gebied van de Middellandse Zee het getij. Er zou nog hevig worden gevochten en veel ontbering worden geleden, maar de 'historische rots in de Oude Wereldzee' had de zwaarste storm uit haar geschiedenis getrotseerd.

DE MILITAIRE GEBEURTENISSEN
(JUNI '41—AUGUSTUS '42)

ROMMEL IN TOBROEK

DRS. P. A. OUDEMAN

Na de gevechten van mei 1941 volgde aan het front in Libye een periode van betrekkelijke rust. Geen van beide partijen was sterk genoeg om het initiatief te nemen voor een groot offensief. Vooral Malta bedreigde voortdurend de aanvoer van Duitse en Italiaanse versterkingen; soms kwam zelfs meer dan de helft van de lading op de bodem van de zee terecht. Daarentegen lukte het de Engelsen wel een paar konvooien met materiaal en manschappen veilig naar Cairo te

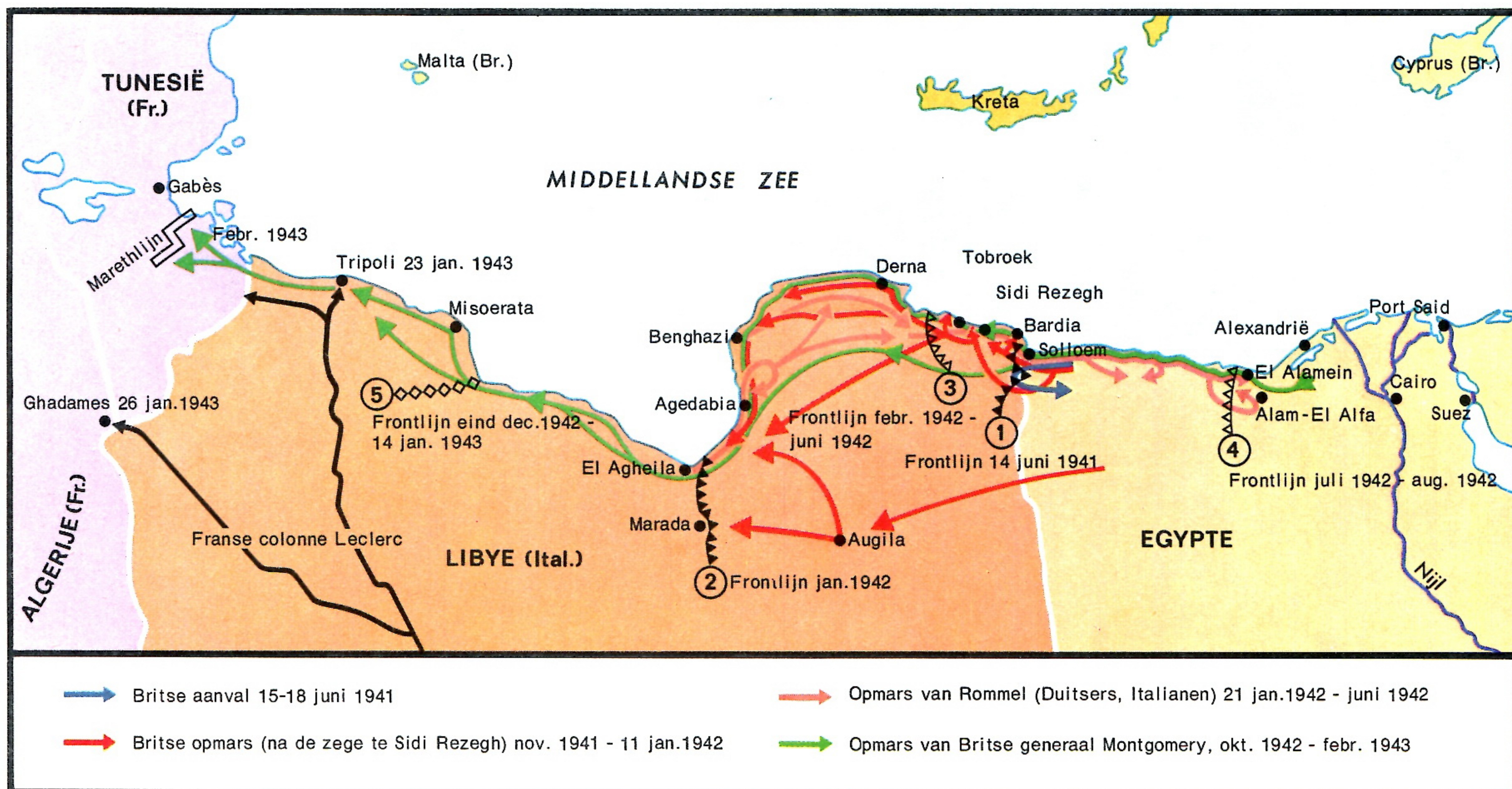
krijgen. Ook uit Indië, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika arriveerden verse troepen. Na enige maanden waren de Britten daarvoor sterk genoeg om het nieuwe offensief te beginnen waarop Churchill bij generaal Auchinleck zo hartstochtelijk had aangedrongen. De operatie kreeg de naam *Crusader* en de aanvangsdatum ervan werd vastgesteld op 18 november. Leider van de operaties was generaal Cunningham, die het bevel voerde over drie gemotoriseerde infanteriedivisies,

een pantserdivisie en twee pantserbrigades. Dit 8e leger kon bovendien rekenen op de troepen in Tobroek: een divisie en een pantserbrigade. Achter de frontlinies tenslotte stond een verzorgingseenheid van enorme omvang. Formeel gezien was de Italiaanse generaal Bastico opperbevelhebber van de Duits-Italiaanse strijdmacht. Maar in tegenstelling tot Rommel, die voortdurend aan het front was, bevond Bastico zich meestal in zijn com-

Vorige pagina: onder de gloed van het Engelse spervuur trokken Rommels krijgers, achter elke steen dekking zoekend, op naar Tobroek, dat uiteindelijk zou capituleren.

Onder: een overzicht van de bewegingen aan het Afrikaanse front, zoals die worden beschreven in het bijgaande artikel en in 'Jacht op de woestijnvos' (pag. 970).

Geheel onder: door Tobroek ook uit de lucht aan te vallen, wisten de Duitsers de weg vrij te maken voor hun oprukkende tanks en gemotoriseerde artillerie.

fortabele hoofdkwartier in Tripoli. In feite leidde Rommel dan ook de gevechten. Zijn Afrikakorps werd terzijde gestaan door twee Italiaanse legers, waarvan generaal Gambarra de meest op de voorgrond tredende commandant was. Op 4 november 1941 bezocht Rommel zijn verst vooruitgeschoven stellingen, die bij Solloem en bij de befaamde Halfayapas, en uitte er zijn tevredenheid over. Maar ver achter dit front, voorbij Sidi Rezegh, was Tobroek nog steeds in Britse

Links: generaal Fröhlich (rechts) en Rommel na Tobroek tot veldmaarschalk bevorderd.

Onder: een verkenningstank in de woestijn.

handen. Als Rommel een flankbeweging zou uitvoeren, zou dit horzelnest hem op een kwaad ogenblik heel wat last in de rug kunnen veroorzaken. De verovering van Tobroek was daarom van het grootste belang.

De Engelsen waren hem echter voor. Het 8e leger kwam volkomen onverwacht opduiken uit de woestijn. Vanuit Maddalena rukten de Britse troepen in een aaneengesloten front op om zich daarna waaivormig te verspreiden. Eén groep bond de vijandelijke strijdkrachten aan hun posities bij Solloem en de Halfayapas; de hoofdmacht trok vrijwel ongehinderd op tot Gar Saleh en vormde daar twee aanvalsspitsen. De linker boog bij Gar Saleh naar het westen en raakte bij Bir el

MONTGOMERY BIJNA BEGRAVEN

Twee Messerschmitts 109 kwamen boven de woestijnweg van Cairo naar Alexandrië aanvliegen, de zon in de rug. De piloten kregen een Bombay in zicht, die van het front terugkeerde. Ze vuurden. De zware machine maakte rook uit, dook onbestuurbaar naar beneden en stortte in vlammen neer.

Op die manier werd Bernard Law Montgomery

opperbevelhebber van het 8e leger. Want een van de inzittenden van de Bombay was generaal 'Strafer' Gott, die vroeger een tankdivisie had aangevoerd en nu was benoemd tot opperbevelhebber van de woestijntroepen. Toen Auchinleck uit het Midden-Oosten werd teruggeroepen, kreeg Gott zijn benoeming tot commandant van het 8e leger. Juist toen hij op weg was naar Cairo om het bevel over te nemen, werd hij door de Messerschmitts verrast.

Voor de tweede maal in Montgomery's loopbaan had de dood de hand in het bepalen van

Fotoarchief Spaarnestad

Gubi in hevige gevechten gewikkeld met een Italiaanse pantserdivisie, die de aanval wist te stuiten. De rechterspits werd door een Duitse pantserdivisie teruggeworpen en leed zware verliezen.

Het brandpunt van de gevechten lag echter bij Sidi Rezegh, een plaats die door haar hoge ligging de omgeving beheerste en waar zich een omvangrijke tankslag ontwikkelde. Dank zij de betere kwaliteit van de tanks en de vuurkracht van de gevreesde 8-cm-kanonnen, werd dit gecompliceerde gevecht beslist in het voordeel van de Duitsers. De Engelsen namen de overgebleven tanks terug en Rommel buitte zijn succes onmiddellijk uit. Hij slaagde erin de dreigende afsnijding van

Een Duitse soldaat beschermt zijn oren tegen het verscheurende lawaai, terwijl hij op wacht staat bij een stuk luchtdoelgeschut dat door Engelse tanks wordt aangevallen.

zijn troepen bij Solloem en Halfaya te voorkomen en ondernam een moedige en onverwachte pantserstoot naar de Engelse bevoorradingsdepots tot voorbij de Egyptische grens.

Deze plotselinge aanval zaaide paniek en verderf onder de Britten en generaal Cunningham was er na aan toe de volledige terugtocht in te zetten. Auchinleck hield echter het hoofd koel en wist de situatie te redden. De terugtocht werd tot staan gebracht en

toen generaal Ritchie de plaats van Cunningham had ingenomen, vatten de geallieerden weer moed. Ze heropenden de aanval in de richting van Sidi Rezegh en namen die plaats opnieuw in. De troepen in Tobroek hadden inmiddels gemerkt dat het Duitse kordon om de stad verzwakt was en waagden enige uitvallen. In de loop van de daaropvolgende gevechten wisselde Sidi Rezegh enige malen van bezetter, maar uiteindelijk werd Rommel gedwongen naar het zuiden uit te wijken. Hij was evenmin sterk genoeg om de troepen bij Solloem en Bardia te blijven steunen. Het ontzet van Tobroek was daarmee een feit. Op 7 december brak Rommel de gevechten af en nam zijn troepen terug naar

zijn lot. Als waarnemend kapitein tijdens de Eerste Wereldoorlog werd hij in Frankrijk tweemaal gewond, een keer zelfs zo zwaar, dat de legerarts hem als dood opgaf. 'Het is inderdaad waar dat wij hem bijna hadden verloren', vertelt zijn moeder, lady Montgomery.

De dokter dacht dat hij niet meer dan een half uur te leven had en gaf opdracht voor zijn begrafenis. Zijn 'stoffelijk overschot' werd bij de andere lijken op een vrachtwagen gelegd om naar de begraafplaats te worden vervoerd.

Onderweg zag een van de mannen van de begraafploeg dat Montgomery's ooglid trilde. 'Hier is er nog een die niet dood is', riep hij. Er werd gestopt, teruggedreden en Montgomery werd naar een ziekenhuis overgebracht. Dit gebeurde te Monteron. Hij overleefde het — om de grootste generaal van de moderne tijd te worden.

(Uit: 'Rendez-vous with Rommel' door Richard MacMillan, oorlogscorr. United Press. Nederlandse uitgave: Manteau-Brussel)

van maart 1941; ze reikte over een breedte van tachtig kilometer tot aan de Middellandse Zee. De Engelsen stonden zeer verspreid opgesteld. Een deel van hun troepen hield de vijandelijke posities bij Solloem omsingeld, maar dat was meer dan zeshonderd kilometer van El Agheila vandaan. Andere Britse eenheden lagen om Benghazi en bij Antelat. Tegenover Rommel stond slechts één versterkte brigade. Deze verspreide opstelling en een volkomen ongemotiveerd optimisme zouden de Engelsen nog lelijk parten spelen. Bovendien had Rommel het voordeel dat hij, na hergroepering de woestijnweg zou kunnen optrekken.

Op 21 januari 1942 begon Rommel een

DPA

het westen. De ingesloten groepen bij Solloem hielden het onder bevel van de energieke Italiaanse generaal De Georgis nog tot in januari uit. Rommel trok terug op zijn oude stellingen bij El Gazala, maar werd daar op 16 december eveneens met omsingeling bedreigd. Hij was toen genoodzaakt nog verder terug te wijken tot op de stellingen bij Agedabia. Dat de Duitse bevelhebber overgens nog niet was verslagen, bleek duidelijk, toen de Engelsen hem bij Agedabia frontaal aanvielen en tegelijkertijd een flankaanval uitvoerden. Met een hevige pantseraanval dwong Rommel zijn tegenstanders naar een gebied dat door het Duitse afweergeschut bestreken werd, waardoor deze aanval de

Nadat de capitulatie van de Engelsen in Tobroek een feit was, trokken de Duitsers triomfantelijk de stad binnen en maakten grote hoeveelheden benzine en voedsel buit.

geallieerden meer dan honderd tanks kostte. Niettemin vond Rommel het toch verstandiger terug te wijken naar de stellingen van El Agheila, die uit tactisch oogpunt gunstiger waren. Aan beide zijden waren de verliezen in de hierboven beschreven gevechten bijzonder hoog. Aan Duitse zijde vielen 13.000 man, de Italianen verloren 20.000 man, de geallieerden 17.700.

De stelling van El Agheila was ook het uitgangspunt geweest van Rommels offensief

nieuwe aanval. Eigenlijk was het niet eens een offensief, maar een versterkte verkenning door enige gemotoriseerde colonnes met tanks. Tot Rommels verrassing kwam de eenheid door de zwakke Engelse garde-troepen heen. De Duitsers profiteerden van dit buitenkansje en rukten snel op naar Agedabia. Natuurlijk gebruikte Rommel weer de kustweg, zodat hij snel vooruitkwam en reeds na enige dagen voor Bengazi en Derna stond. Beide plaatsen vielen in zijn handen; de overwinning bij Sidi Rezegh was tenietgedaan. Auchinleck weet het echec aan de superieure kwaliteit van het Duitse materiaal en aan de doeltreffende Duitse leiding. Pas op 7 februari kwam de Duitse opmars ten

westen van El Gazala tot staan. Een groot deel van het gebied dat de Britten ten koste van zoveel bloed en inspanning hadden oververd, viel weer in handen van de Duitsers: voor de geallieerden en vooral voor de impulsieve Churchill een bittere ontgoocheling. De Engelsen stonden nu met hun gemotoriseerde divisies — ze hadden groot vertrouwen in de pas aangekomen Amerikaanse Grant-tanks — in een stelling die ongeveer 60 kilometer breed was en zich uitstreckte tot aan de zee bij El Gazala. De stelling werd beveiligd door een dicht mijnenveld en reikte naar het zuiden tot aan Bir Hacheim, dat grotendeels was toevertrouwd aan de Vrije Franse strijdkrachten, terwijl de bezetting van To-

Hacheim omsingeld. Slechts ten koste van zeer zware verliezen konden delen van de Vrije Franse troepen naar het oosten ontkomen. Vooral in de heuvels van Knightsbridge, waar een Engelse gardebrigade vocht, golfde de strijd heen en weer. Ook verder naar het noorden werden hevige tankgevechten gevoerd, die ertoe leidden dat de stellingen bij El Gazala door de Engelsen werden ontruimd. Tobroek kwam hierdoor weer geïsoleerd te liggen.

Op uitdrukkelijk bevel van het Engelse oorlogskabinet moest de vesting met voldoende troepen worden bezet. Auchinleck betoogde optimistisch dat de Duitsers niet voldoende manschappen zouden hebben om Tobroek in

grote hoeveelheden benzine en voedsel buitmaakte.

De triomfantelijke Rommel werd tot veldmaarschalk bevorderd; zijn soldaten gaven hem de erenaam 'Maarschalk Voorwaarts'. En Churchill, die juist in Washington was toen de jobstijding hem bereikte, sprak later over een van de zwaarste klappen die hij had moeten incasseren.

Rommel trok haastig verder. Het Afrika-korps stond weldra aan de Egyptische grens. Op 28 juni gaven de Engelsen de stelling bij Mersa Matroeh op. Op 30 juni stond Rommel voor de stelling bij El Alamein en was hij nog slechts honderd kilometer van Cairo verwijderd. Maar toen bleek dat de Duitse

Dado-Opera Mundi

broek bestond uit een Zuidafrikaanse divisie. Op 26 mei 1942 begon Rommel zijn aanval bij El Gazala. De geallieerde troepen konden zich daar wel handhaven, maar dat kwam vooral doordat deze Duitse aanval slechts als afleidingsmanoeuvre was opgezet. De hoofdmacht van de Asmogendheden trok om de versterkte steunpunten heen tot ten noor-oosten van Bir Hacheim en Duitse pantsercolonnes bereikten zelfs Sidi Rezegh. Alles leek voor de Duitsers voortreffelijk te gaan, totdat Rommel moeilijkheden kreeg met de bevoorrading van zijn vooruitgeschoven troepen. Gelukkig voor hem hadden de Italianen zich inmiddels een weg gebaad door de Engelse mijnenvelden en werd Bir

Niet zelden lieten de Duitsers de Britse soldaten op deze ontorende en vermoeiende manier door de woestijn zeulen.

te nemen. Maar in de nacht van 19 op 20 juni gingen de *stuka's* in de aanval. Ze sloegen bressen in de mijnengordels, dwongen de bezetting voortdurend dekking te zoeken en maakten zo de weg vrij voor de oprukkende tanks en de gemotoriseerde artillerie. Doordat de verdedigers hun verbindingen hadden verloren, werd de bevelvoering onmogelijk en na een hernieuwde aanval, die diepe bressen sloeg in het verdedigingssysteem, besloot de commandant tot capitulatie en gaf zich met 25.000 man over aan de vijand, die ook nog

aanvalsspits stomp was geworden. Vele tanks waren beschadigd, de munitie was op en de Engelsen konden een doorbraak tegenhouden. Hierbij kwam nog dat de RAF, die aanvankelijk niet was opgewassen tegen de *Luftwaffe*, nu dichter bij haar eigen vliegvelden kon opereren en geleidelijk aan de overhand in de lucht kreeg. Dit kwam ook de geallieerde bevelvoering ten goede, doordat die nu beter geïnformeerd kon worden over de bewegingen van de vijand. Langzamerhand trad een zekere verstarring in de fronten op — en het was in die situatie dat op 13 augustus 1942 de nieuwe commandant van het 8e leger in Afrika arriveerde: Bernard Law Montgomery.

BEZEM DOOR CAIRO

C. TROOST

Camera Press

Het bericht van de val van Tobroek bereikte bereikte Churchill in Washington. Vergezeld door onder anderen generaal Alan Brooke, de chef van de Imperiale Generale Staf, was hij op 17 juni 1942 naar de Verenigde Staten gevlogen om met president Roosevelt en diens militaire en politieke adviseurs een aantal problemen met betrekking tot het westelijk front te bespreken.

Op zondag 21 juni kwam generaal Marshall de kamer van Roosevelt binnen en overhandigde Churchill, die zich met Brooke bij de president bevond, het telegram dat de overgave van Tobroek berichtte. De noodlottige en volkomen onverwachte tijding kwam bij de twee Engelsen hard aan. Maar hoe som-

Tijdens zijn verblijf in Cairo, in de zomer van 1942, bracht Churchill een bezoek aan enige divisies van het woestijnleger.

ber het nieuws op zichzelf ook was, het had op dat moment wél een positieve uitwerking. Zowel Roosevelt als Marshall waren diep onder de indruk van de val van Tobroek en wat in minder dramatische omstandigheden wellicht niet zou zijn gebeurd, geschiedde nu: de Amerikanen boden onmiddellijk hulp aan. Het spectaculairste onderdeel van die hulp was dat de Verenigde Staten zo spoedig mogelijk driehonderd (nieuwe) Sherman-tanks naar het Midden-Oosten zouden zenden.

Rommel buitte zijn succes op grandioze wijze uit. Want ook al verrichtte de RAF tijdens de geallieerde terugtocht wonderen van dapperheid — ook zij kon Rommels divisies niet tegenhouden. Pas bij El Alamein hield het terugtrekkende Britse leger stand, nu eindelijk onder bevel van generaal Auchinleck zelf.

De vreugde in Berlijn en Rome was uiteraard groot. Mussolini zag zich al aan het hoofd van de zegevierende troepen Cairo binnentrekken. Rommels naam was overigens niet alleen in Duitsland en Italië op ieders lip. Ook voor de Egyptenaren, van hoog tot laag, was de 'woestijnvos' de grote man; van hem verwachtte men de verlossing

BERNARD MONTGOMERY

In zijn memoires vertelt Churchill dat Montgomery, die onverwacht tot bevelhebber van het 8e leger in het Midden-Oosten wordt benoemd (na het vliegtuigongeluk van de eerder aangewezen generaal Gott), in de auto op weg naar het vliegveld tegen generaal Ismay in een nogal sombere monoloog vervalt. Hij weidt uit over de beproevingen en wisselvalligheden van een militaire loopbaan. 'Zo'n militair op carrière uit geeft zijn hele leven aan zijn beroep. Lange jaren besteedt hij aan de studie en legt zich daarom allerlei beperkingen op. Na verloop van tijd lacht de fortuin hem toe. Een oorlog geeft hem zijn grote kans. Hij krijgt een zeer belangrijk commando. Hij behaalt de ene overwinning na de andere. Hij wordt wereldberoemd. Zijn naam is op ieders lip. Maar dan keert de fortuin hem de rug toe. Met één slag wordt zijn hele werk teniet gedaan. Misschien niet door eigen schuld, maar toch... De geschiedenis plaatst hem op de lange lijst der mislukkelingen.'

Hier meent Ismay de monoloog te moeten onderbreken en zegt: 'Zo somber moet u de zaak toch niet inzien. Een voortreffelijk leger concentreert zich in het Midden-Oosten. Het is heel goed mogelijk dat dit lot u niet zal treffen.'

'Wat?', roept Montgomery uit, overeind schietend. 'Wat bedoelt u? Ik bedoel Rommel!' Montgomery ontkent dit verhaal in zijn memoires, maar het tekent hem wel. Hij was ongelooflijk zelfbewust en eigengereid en trok zich weinig, liefst niets aan van zijn superieuren. Zowel Alexander als Eisenhower verklaren dat samenwerking met hem uiterst moeilijk was. Men vraagt zich dan ook af hoe een man met zo'n eigenzinnig karakter toch de hoogste top heeft kunnen bereiken. Het antwoord daarop is dat Engeland in deze zware tijd dringend behoefte had aan bekwame militairen, hoe onhandelbaar zij ook waren. En Montgomery was bekwam en zeer doortastend.

Zijn vaak aanmatigende houding jegens onderbevelhebbers maakte hem bij hen niet geliefd, maar zij bewonderden hem desondanks. Zijn eerezucht was zo ongeremd, dat hij de roem van een overwinning uitsluitend voor zichzelf op-eiste.

Geen eigenschap om vrienden te maken. Generaal Alexander betwijfelt of hij wel vrienden had en noemt hem een 'lone wolf'.

Montgomery zelf noemt Churchill zijn beste vriend, maar hij ontmoette Churchill pas in 1942 en dit versterkt de gedachte dat Monty een eenzaam mens is gebleven, ook tijdens zijn grootste triomfen.

De grote successen, gevolgd door eerbewijzen — Viscount of Alamein en veldmaarschalk — schonken hem, die aan zijn eerezucht een grote ijdelheid paarde, grote voldoening.

Zijn memoires besluit hij met een saluut aan de Britse soldaat, de man aan wie de natie in het uur van de dreigende ondergang haar redding te danken had. Een saluut dat hij daarmee ook, en terecht, aan zichzelf bracht.

C. Troost

van de Engelse heerschappij. In Engeland zelf kreeg de oorlogsleiding en vooral Churchill felle aanvallen te verduren. Het Lagerhuis riep hem ter verantwoording en de oppositie die hij tegenover zich vond, bestond voornamelijk uit leden van zijn eigen conservatieve partij. Churchill diende zijn tegenstanders in een schitterende rede van repliek en toen het op stemmen aankwam — Churchill zelf wilde weten of hij nog het vertrouwen van het Lagerhuis had — kreeg hij een overweldigende meerderheid voor zijn beleid. Van de vijfhonderd Lagerhuisleden bleken er slechts vijftientig in hun wantrouwen te volharden.

Dat wilde overigens niet zeggen dat de kritiek

op het regeringsbeleid onmiddellijk verstomde. Met name in het oorlogskabinet rees verzet tegen het beleid van Churchill en van zijn militaire adviseurs, van wie generaal Brooke de belangrijkste was. Vreemd was dat overigens niet, want de tegenslagen bleven niet tot het Midden-Oosten beperkt: de As-mogendheden wonnen nog op alle fronten. Voor Churchill stond toen één ding vast: hij wilde zelf naar het Midden-Oosten om er ter plaatse de toestand te beoordelen. Toen Brooke hem de reis ontraadde, vroeg hij hem bitter of de generaal dan kon zeggen waar de 750.000 soldaten in het Midden-Oosten waren, wat ze uitvoerden en waarom ze niet of nauwelijks hadden gevochten. Ook de be-

zwaren van enige leden van het oorlogskabinet, die hem van de reis wilden doen afzien omdat ze de vliegtocht naar Cairo te gevaarlijk vonden en voor de zevenenzestigjarige premier ook te vermoeiend, legde hij naast zich neer. De situatie in het Midden-Oosten vroeg om zijn persoonlijke aanwezigheid en van zijn reis erheen wenste hij zich door niets en niemand te laten weerhouden.

Begin augustus 1942 bracht een Amerikaanse Liberator een opgewekte Churchill via Gibraltar naar Cairo. De verantwoordelijkheid voor de titanenstrijd tegen nazi-Duitsland drukte ongetwijfeld als een zware last op hem, maar dat verhinderde niet dat hij ook nu weer intens van de reis genoot. Hij vond het, naar eigen zeggen, opwindend dat hij in plaats van in Engeland te moeten wachten op nieuws van het front, nu zélf voor nieuws zou kunnen zorgen. Met het 'maken' van dat nieuws begon hij in feite al op de dag van aankomst in Cairo. Om zo sterk mogelijk te staan tegenover de tegenstand die hij verwachtte over de veranderingen, welke hij in de legerleiding wilde aanbrengen en die hem in Londen al in grote lijnen voor ogen hadden gestaan, had hij behalve de militaire leiders uit het gebied ook de Zuidafrikaanse premier Smuts verzocht naar Cairo te komen. Beide staatslieden hadden elkaar al tijdens de Eerste Wereldoorlog leren kennen, toen ze, evenals nu, beiden deel uitmaakten van het Britse oorlogskabinet, zij het dat Churchill toen niet de leiding had.

Nog diezelfde dag besprak Churchill met Smuts de gehele problematiek van het Midden-Oosten. De twee staatslieden werden het niet alleen eens over een drastische wijziging in het opperbevel, maar ook over de vervanging van de aanvoerders der legerkorpsen. Churchill, zelf in zijn loopbaan vele malen gepasseerd en ontslagen, gaf blijk van groot begrip door de manier waarop hij generaal Claude Auchinleck van zijn bevel onthief. Uit de verschillende telegrammen

Links: Winston Churchill voerde in Cairo onder meer gesprekken met premier Smuts van Zuid-Afrika. Achter beide staatslieden Sir A. Brooke (rechts) en Sir A. Tedder.

Linksboven: de nieuwbenoemde aanvoerder van het 8e leger, generaal Montgomery.

Rechtsboven: generaal Alexander, die tijdens Churchills verblijf in het Midden-Oosten werd benoemd tot opvolger van Auchinleck.

die hij in de voorbije paar maanden van de eerste minister had ontvangen, had Auchinleck al begrepen dat Churchill zijn militair beleid over het geheel te aarzelend en te zwak vond en daardoor niet opgewassen tegen dat van de ongelooflijk snel en stoutmoedig handelende Rommel. Weliswaar had generaal Brooke er nog wel eens voor gezorgd dat een hard maar onbillijk telegram wat werd verzacht, maar toen Churchill zijn komst naar Cairo aankondigde, moet Auchinleck wel hebben begrepen dat zijn dagen als opperbevelhebber waren geteld. Toch bleek hij diep getroffen toen een telegram van de eerste minister dit vermoeden bevestigde en bedankte hij voor de nieuwe

Imperial War Museum

functie die hem werd aangeboden: het militaire bevel in Perzië en Irak. Ze was dan ook duidelijk van minder betekenis en omvatte slechts een gedeelte van het gebied waarover Auchinleck tot dan toe het bevel had gevoerd. Bovendien lagen Perzië en Irak buiten het directe oorlogsterrein.

Mede op aanbeveling van generaal Brooke werd generaal Harold Alexander belast met het opperbevel in het Midden-Oosten. Brooke maakte Churchill duidelijk dat Alexander, die op het oorlogsterrein al jaren belangrijke functies had bekleed, uitstekend geschikt was voor die taak. Brooke kende Alexander goed en datzelfde gold ook voor de nieuwe commandant van het 8e leger, luitenant-generaal Bernard Law Montgomery; beiden hadden in de slag bij Duinkerken, in 1940, onder zijn bevel gestaan en ook in het verdere verloop van de oorlog hadden ze zich doen kennen als uitstekende aanvoerders.

Van Montgomery werd thans verwacht dat hij het 8e leger, waarover hij het bevel kreeg, zou opleiden tot een strijdmacht die, uitgerust met nieuwe wapens, de agressieve Rommel zou kunnen aanvallen, hem de veroverde gebieden ontnemen en hem uiteindelijk volledig zou verslaan.

Wat hij van generaal Alexander verwachtte, omschreef Churchill als volgt:

1. Uw eerste en voornaamste taak zal zijn het bij de eerste gelegenheid gevangen nemen of vernietigen van het Duits-Italiaanse leger onder bevel van veldmaarschalk Rommel, tegelijk met al zijn voorraden en etablissementen in Egypte en Libye.

2. Gij zult u kwijten — of anderen daartoe bevel geven — van alle andere taken die onder uw bevel ressorteren, zonder schade te doen aan de sub 1 omschreven taak, welke beschouwd moet worden als de gewichtigste in Zijner Majesteits belang.

Ondanks de vele conferenties, moeilijke gesprekken en beslissingen, vond Churchill toch nog tijd om naar het front te gaan en een paar divisies te bezoeken. Merkwaardig was zijn bezoek aan de Yeomanry Divisie. Hier vond hij het nodig alle officieren — soms twee- tot driehonderd tegelijk — uit te leggen dat hun onvoldoende bewapening slechts van korte duur zou zijn. Hij vertelde hun hoe Roosevelt en Marshall na de val van Tobroek spontaan hadden toegezegd driehonderd Sherman tanks naar het Afrikaanse strijdtoneel te sturen. Deze tanks zouden de eerste werkelijke pantsereenheid van het 8e leger vormen.

EARL ALEXANDER OF TUNIS

Veldmaarschalk Earl Alexander of Tunis was een van de bekwaamste veldheren uit de tweede Wereldoorlog. Dat zijn naam tot de grote massa van de krantelezers veel minder is doorgedrongen dan die van Montgomery of van Rommel moet dan ook vooral aan zijn functie worden toegeschreven en mogelijk ook aan het feit dat hij, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Montgomery, geen man was die zijn eigen publiciteit stimuleerde. Maar zelfs al was dat wel het geval geweest, dan nog zou hij meer in de schaduw zijn gebleven, aangezien zijn taak niet spectaculair was.

Zo lijkt zijn eerste besluit als opperbevelhebber in het Midden-Oosten — het hoofdkwartier verplaatsen naar de woestijn — het vermelden nauwelijks waard. Psychologisch echter was deze beslissing van ingrijpende betekenis. Tot dan toe was het hoofdkwartier gevestigd geweest in Cairo. Dit betekende dat tal van stafofficieren volop genoten van de genoegens van het stadsleven. Zo ontstond de tegenstelling dat een aanzienlijk deel van de militairen van de oorlog niets merkte, terwijl het 8e leger het harde frontleven onderging. Dit verschil in levensomstandigheden was een van die factoren die het moreel aan het front sterk hadden ondermijnd. Het besluit van Alexander bleek dan ook al spoedig van groot belang te zijn. Zonder deze verplaatsing van het hoofdkwartier en zonder vele andere, schijnbaar onbetekenende maatregelen van psychologische aard, zou het Montgomery heel wat meer moeite en tijd hebben gekost het gedemoraliseerde leger grondig voor te bereiden op de aanval. De nieuwe opperbevelhebber verstond in hoge mate de kunst een man als Montgomery zijn gang te laten gaan waar dat kon, hem te steunen waar dat moest en hem af te houden van al te fantastische ondernemingen. Als legeraanvoerder was Alexander anders dan Montgomery, Bradley of Patton. Liever dan door middel van een bevel wilde hij door overleg en overreding zijn doel bereiken. Mac-Millan, die een keer meemaakte hoe Alexander op deze manier Bradley van een verkeerd plan wist af te houden, had grote bewondering voor hem en vergeleek hem zelfs met Marlborough, de om zijn veldheersgenie en politiek inzicht beroemde voorvader van Churchill. Een vergelijking die Churchill zelf nooit zou hebben beaamd; hij kon wél prijzen, maar aan de andere kant ook ontzaglijk tekeergaan over wat hij zag als fouten van zijn bevelvoerders. Ook daarvan heeft Alexander zijn deel gehad. Maar hij werd er niet of nauwelijks door beïnvloed, verloor nooit zijn rustige zekerheid en liet zich nimmer verleiden tot een militair onverantwoorde daad om de opperste legerleider tevreden te stellen of bij hem in het gevlucht te komen. Een briljant of bijzonder inventief veldheer was Alexander overigens niet. Als hij de middelen had om zijn doel te bereiken, zou hij het ook bereiken. Maar een verrassend, gewaagd initiatief waarbij slagen en falen gelijke kansen hadden, moest men van hem niet verwachten.

C. Troost

DE BRITSE SUCCESSEN
NA AUGUSTUS 1942

JACHT OP DE WOESTUINVOES

DRS. P. A. OUDEMAN

Fotoarchief Spaarnestad

Reeds enkele dagen nadat Montgomery het bevel over het 8e leger op zich had genomen, merkte Churchill al op dat bij de troepen in Afrika een nieuwe geest van optimisme en zelfvertrouwen de overhand begon te krijgen. Net als zijn grote tegenstander Rommel was Montgomery voortdurend te vinden te midden van de troep en door een mentale training probeerde hij het moreel op te voeren. Daarbij mag overigens niet uit het oog worden verloren dat generaal Alexander — die uiteindelijk de laatste verantwoordelijkheid droeg — hem op verstandige wijze steunde in zijn veelvuldige eisen. Deze vloeiden voort uit het omvangrijke programma van herorganisatie en herscholing dat Montgomery

in handen te hebben gespeeld, waarop onbegaanbaar terrein opzettelijk was aangegeven als geschikt voor tanks.

Rommel was inmiddels tot de slotsom gekomen dat de verhoudingen te velde zich in zijn nadeel ontwikkelden en daarom besloot hij opnieuw ten aanval te trekken. Op 31 augustus begon hij zijn offensief. Eerst tastte hij de sterke stellingen in het noorden af, maar veel bereikte hij daarmee niet. De Italianen leden zware verliezen bij het zoeken van een weg door de mijnavelden en ook de Duitsers, die hetzelfde 's nachts probeerden, schoten maar langzaam op. Bovendien ondernam de RAF, die door het kanongebulder werd gealarmeerd, hevige aanvallen op

staat was de terugtrekkende tegenstander na te zetten, besloot hij dat daarvoor de tijd nog niet was gekomen. Hij ging voort met het versterken en oefenen van zijn strijdmacht en gaf de luchtmacht opnieuw bevel de terugtrekkende vijand zoveel mogelijk te hinderen. De superioriteit die de geallieerden zich langzamerhand in de lucht verworven hadden, kreeg ook langs andere wegen invloed op de strijd in Afrika. Ze leidde er bijvoorbeeld toe dat Malta weer gebruikt kon worden als vlootbasis, met name voor Britse onderzeeboten — en dat had weer tot gevolg dat Rommels bevoorradingspositie steeds kritieker werd. Het hielp niets dat de Duitsers hun aanvoer over Griekenland en Kreta pro-

Fotoarchief Spaarnestad

energiek ter hand had genomen. De aangevoerde versterkingen werden terdege geoefend en getest en er werd grote zorg besteed aan het bedrijfszeker maken van de motoren.

De slag bij de Alam-El Alfaheuvrug werd de eerste krachtmeting tussen Montgomery en Rommel. Deze geallieerde stelling was met zorg gekozen. Aan de noordzijde werd ze begrensd door de zee en in het zuiden, ongeveer 60 km verder, begon de Laagte van Qattara, die voor tanks ontoegankelijk was. Rommel was hier dus niet in staat een van zijn befaamde omtrekkende bewegingen te maken. Bovendien schijnt de Britse inlichtingendienst de Duitsers een vervalste terreinkaart

Boven: in het moeilijk begaanbare terrein brengt een Brit twee krijgsgevangenen op.

Links: op 23 oktober lanceerde Montgomery zijn grote offensief tegen het Afrikakorps. De foto toont Britse infanterie in actie.

Rommels troepen, die daardoor aan hun plaats werden gekluisterd. De aanval op de heuvrug bij Alam-El Alfa mislukte volkomen. De golvende woestijn, bezaaid met talloze puntige rotspartijen, zat vol verborgen batterijen en zowel de plotseling opduikende Britse tanks als de RAF bestookten de vijand waar zij maar konden. Montgomery verloor bij deze gevechten 1750 man. Hoewel hij in

beerden te leiden. De RAF bombardeerde de konvooien vanuit Egypte en ook in dit deel van de Middellandse Zee bleef het Engelse onderzeebootwapen niet werkloos. De voorraden waar Rommel om zat te springen, bleven steeds vaker uit en nog vóór de slag bij Alam-El Alfa dekte zijn bevoorrading nog slechts een vijfde van zijn behoefte. In zijn dagboek noteerde Rommel dat zijn leger wegsmolte; de Italiaanse minister van buitenlandse zaken, Ciano, merkte cynisch op dat het Afrikaanse front zichzelf oploste, omdat er, als de verliezen zo hoog bleven, weldra geen bevoorradingschepen meer zouden zijn. Het was Rommel dus onmogelijk gemaakt zich naar behoren te versterken voordat de

nieuwe slag zou beginnen, die iedereen verwachtte. En de plaats waar die krachtmeting zich zou afspelen verhinderde hem, zoals gezegd, een van zijn befaamde tangbewegingen uit te voeren: de stellingen bij El Alamein lagen tussen volkomen onbegaanbare gebieden. Bovendien hadden de Britten tijdens de voorafgaande periode van betrekkelijke rust diepe mijnevelden aangelegd, zodat naderende troepen langzaam en uiterst voorzichtig moesten optrekken en een verrassingsaanval onmogelijk was geworden.

De getalsverhoudingen waren in het voordeel van Montgomery. Dat begon al bij de infanterie: beide partijen beschikten over zeven divisies, maar aan de zijde van de As waren

de Italianen beslist inferieur te noemen, én in geoefendheid én in moreel opzicht. De Britse artillerie was met 2200 stukken duidelijk sterker dan de Duitse die over 1500 vuurmonden beschikte. Verder had Rommel nog 475 tanks over, tegenover ongeveer 600 aan Britse zijde. Om en bij het front kon Montgomery 1200 vliegtuigen inzetten tegen Rommel nog geen 700. Aan beide zijden stonden de meeste infanteriedivisies in eerste lijn en werden de tanks in reserve gehouden. De Britten wilden met de aanval wachten tot het nieuwe maan zou zijn. In de nacht van 23 oktober, toen Rommel niet in Afrika was — hij lag in Duitsland in een ziekenhuis — begon de in het geheim voorbereide geallieer-

Geheel onder: 23 oktober 1943. Britse soldaten wachten in hun stellingen bij El Alamein op het sein voor de aanval. In tegenstelling tot wat de Duitsers meenden, viel Montgomery in het noorden aan.

Rechts: Italiaanse troepen in actie in een anti-tankloopgraaf. Zowel in moreel als in technisch opzicht vormden de Italianen een zwakke plek in Rommels strijdmacht.

Onder: terwijl de Britten van oost naar west oprukten naar Tripoli, naderde van het zuiden uit een colonne Vrije Fransen onder bevel van generaal Leclerc. Zij voegde zich begin 1943 bij Montgomery.

Camera Press

I.W.M.-Rex

de aanval. De Duitsers waren gehandicapt door Rommels afwezigheid, al deed diens plaatsvervanger, generaal Stumme, wat hij kon. Stumme overleed echter al na twee dagen aan een hartaanval en Rommel, die op Hitlers verzoek overhaast naar het front was teruggekeerd, nam opnieuw het bevel op zich.

Op geraffineerde wijze versterkte Montgomery de indruk dat hij zijn hoofdaanval in het zuiden had gepland. Op meesterlijke wijze had hij daar allerlei camouflagemateriaal gebruikt, dummytanks opgesteld en namaakgeschut geplaatst. Maar juist in het noorden trok 's nachts, bij volle maan, het gehele Britse leger op. De infanterie ging voorop; de

genie ruimde de mijnen om corridors vrij te maken voor de aanrollende tanks.

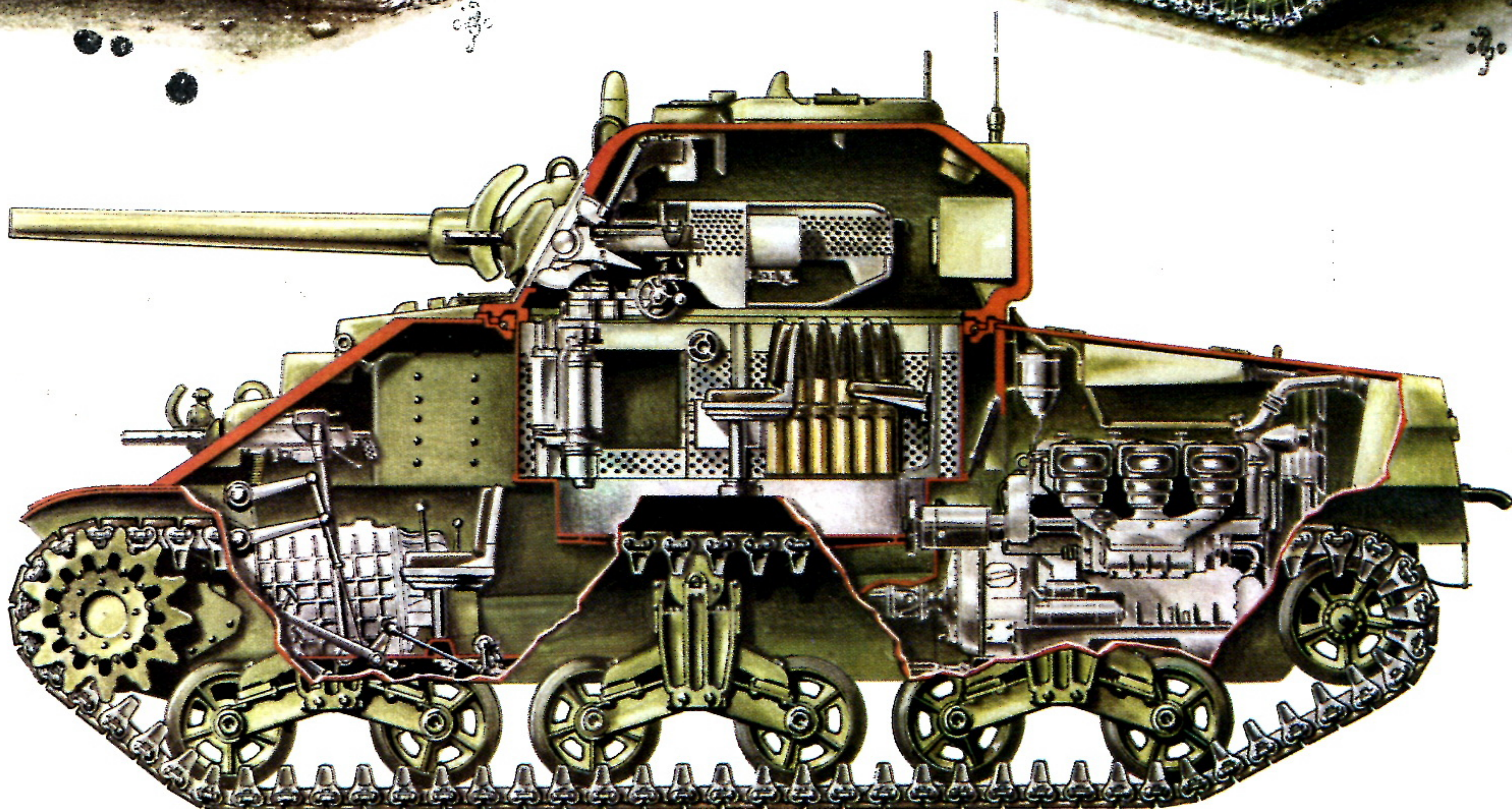
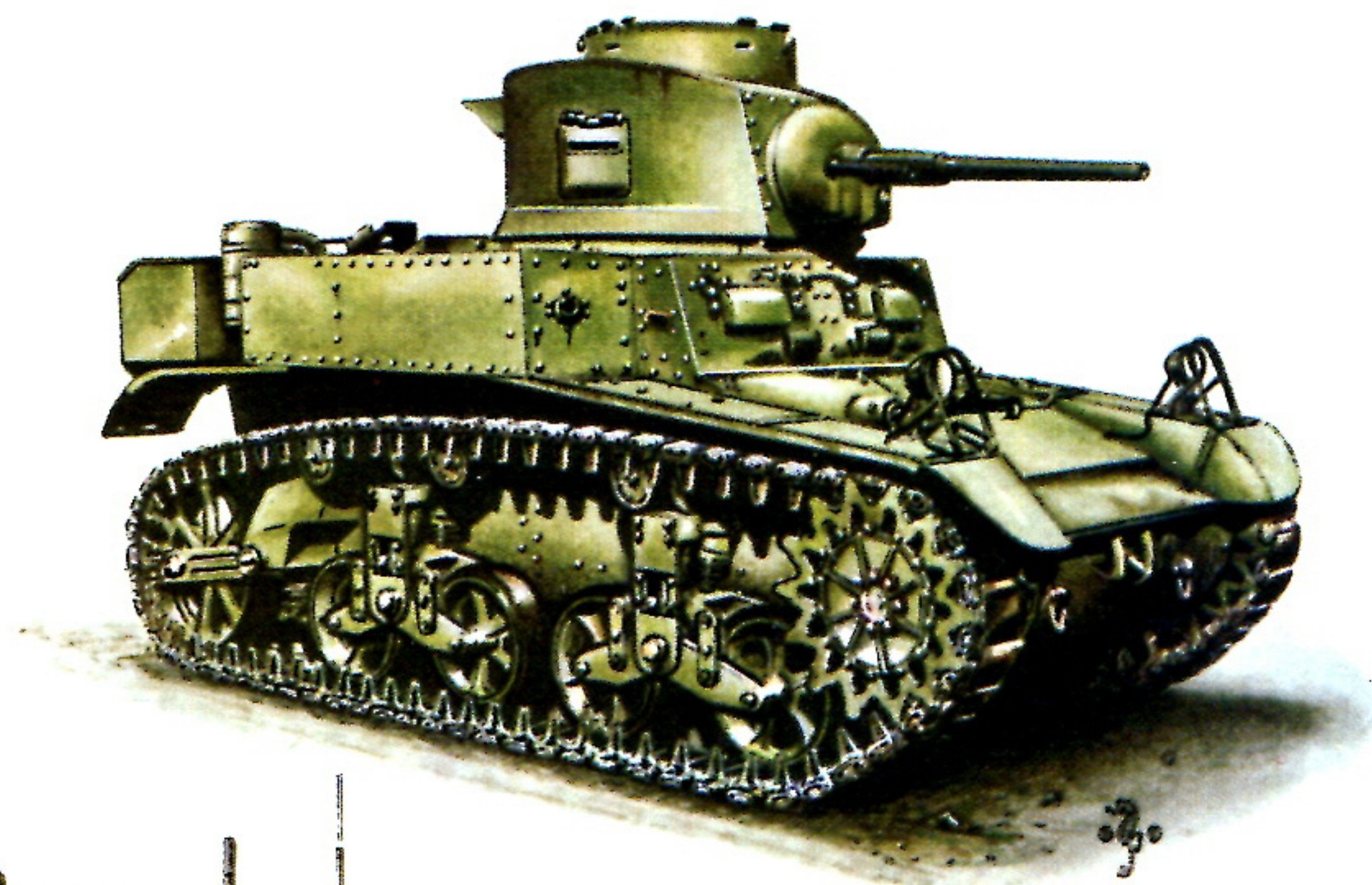
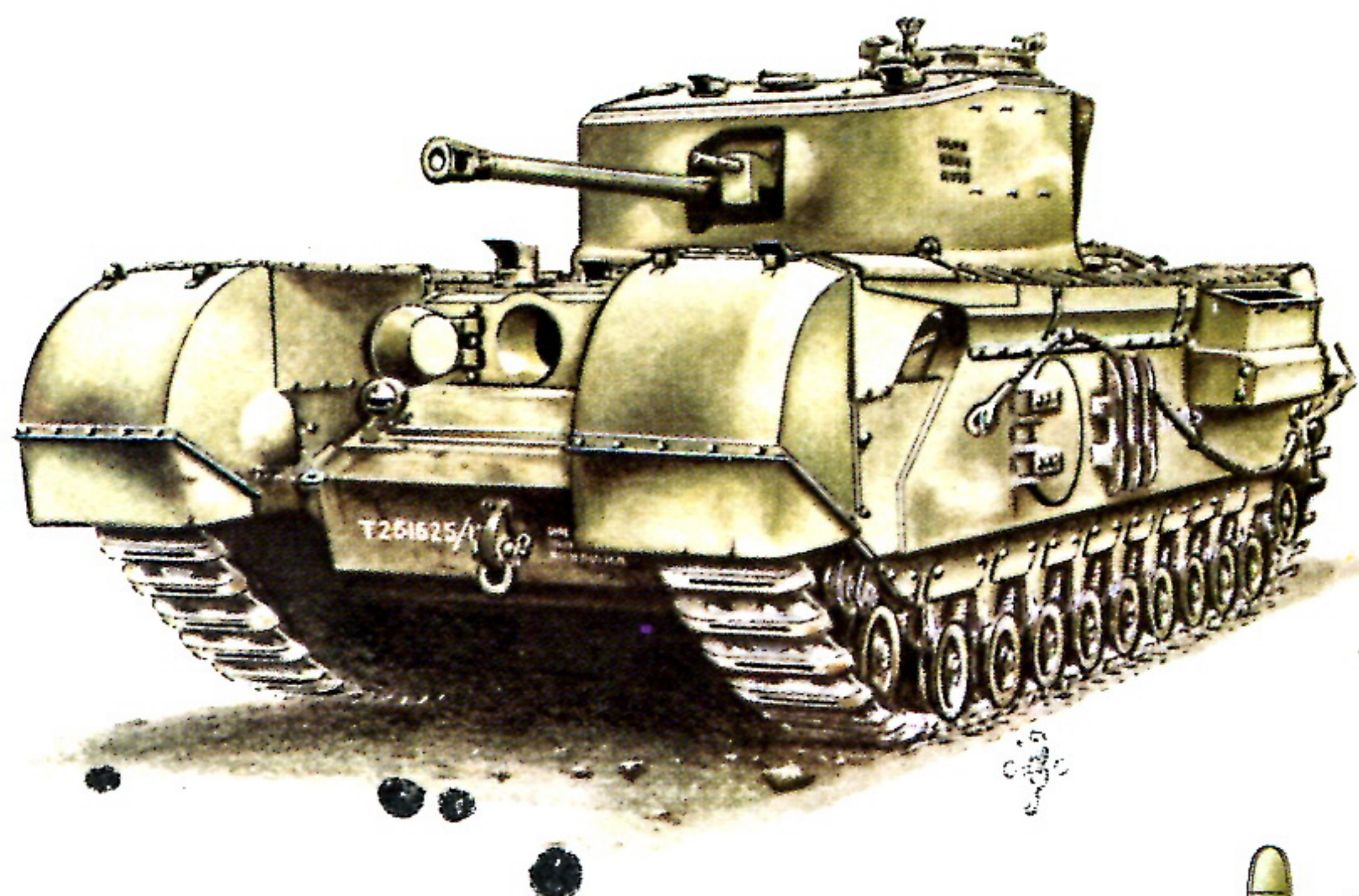
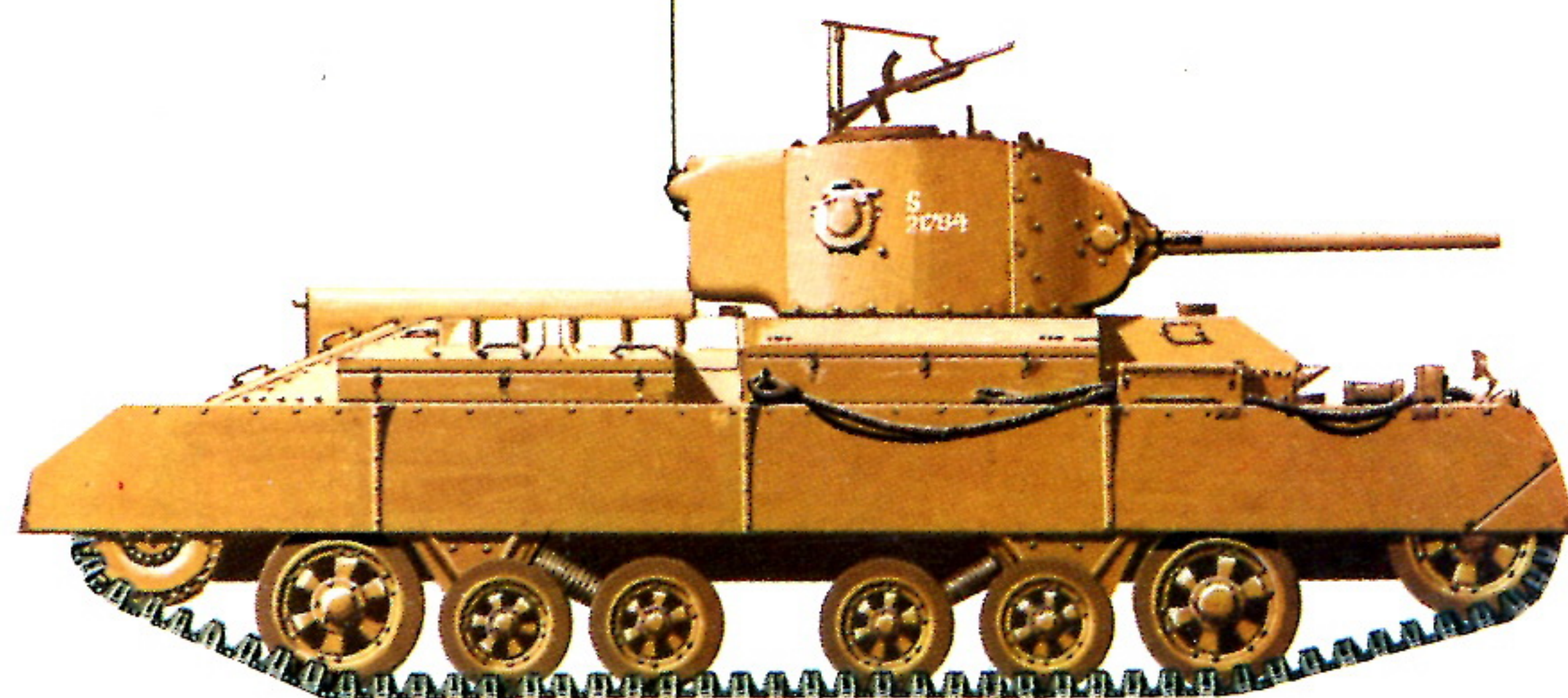
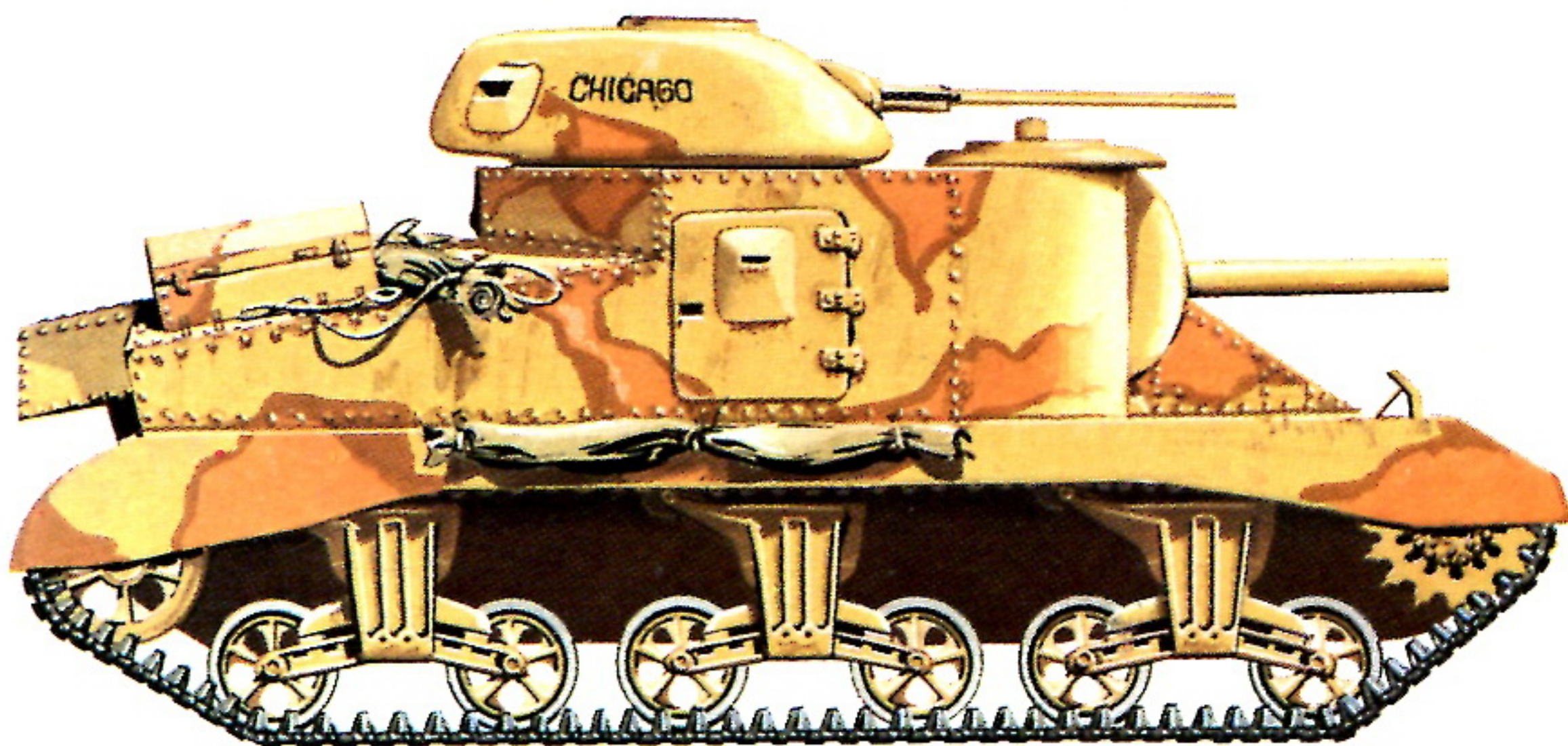
De strijd moest gevoerd worden in een moeilijk toegankelijk en vrijwel onbegaanbaar gebied waarin ondraaglijke temperaturen heersten. Wegen waren er bijna niet, maar wel was er zand, onafzienbare hoeveelheden zand. Zand dat schitterde in de zon, dat pijn deed aan de ogen, dat soms door de felle wind werd opgejaagd tot reusachtige, vrijwel ondoordringbare stofwolken die het zicht belemmerden, het voortgaan beletten en de mechanische apparatuur van artillerie, tanks en vrachtwagens onklaar maakten.

Montgomery noemde de eerste fase van het gevecht de tijd van de *dog-fight*, de uitput-

tingsslag. Deze diende zo lang te worden gerekt tot de reserves aangesproken moesten worden om de gaten in het verdedigingssysteem te dichten, waarna de laatste reserves van de sterkste partij de beslissende klap konden toedienen. Bijzonder fel werd deze uitputtingsslag gevoerd in de Kidney-heuvelrug, waar op 27 en 28 oktober alle beschikbare Duitse en Italiaanse tanks in de strijd werden geworpen. De heuvelrug was geheel in rook gehuld. Af en toe doemden kanonnen op, die naar de hemel of naar de horizon waren gericht; overal lagen pantserwagens en tanks, sommige opengescheurd, andere door hun bemanningen verlaten, omdat de rupsbanden waren vernield. De stuk-

Fotoarchief Spaarnestad

Linksboven: de M3 'Grant', een 29-tons tank van Amerikaanse makelij, had in de linkerflank een ingebouwd 75-mm-kanon, dat echter slechts een beperkt gebied kon bestrijken. In Noord-Afrika was de 'Grant' in verband met zijn omvang erg kwetsbaar.

Rechtsboven: de Britse 'Valentine' werd in de strijd in Noord-Afrika zeer intensief gebruikt. In totaal zijn er 8275 gebouwd. De 'Valentine' was een infanterietank van 17 ton, aanvankelijk uitgerust met een twee-, later echter met een zesponder en een machinegeweer. Hij had drie bemanningsleden.

Linksmidden: de 'Churchill' was een zware Britse infanterietank (40 ton), die in 1941 verscheen als opvolger van de Mathilda. Er werden er, in vele varianten, 5640 van gebouwd. De 'Churchill' (Mark VII) in deze uitvoering bezat een 75-mm-kanon.

Rechtsmidden: de Britten in Noord-Afrika waren zo ingenomen met deze Amerikaanse 'Stuart' M3 lichte tank, dat ze hem de bijnaam 'Honey' gaven. Het gewicht van het voertuig was 13 ton; de hoofdbewapening bestond uit een 37-mm-kanon. De 'Stuart' was genoemd naar een Amerikaans generaal.

Onder: de 'Sherman' M4A2 was een in vele versies uitgevoerde, middelzware Amerikaanse tank, waarvan er in de loop van de jaren meer dan 40.000 zijn gebouwd en die men met recht kan zien als het 'werkpaard' van de geallieerde legers in de Tweede Wereldoorlog. De hoofdbewapening van de afgebeelde 'Sherman' bestond uit een 76-mm-kanon, het gewicht bedroeg 35 ton. Het was deze tank die president Roosevelt Churchill spontaan aanbood, toen deze in Washington het bericht ontving van de val van Tobroek. Montgomery had er in zijn campagnes veel profijt van.

geschoten prikkeldraadversperringen boden een bizarre aanblik en overal verspreid lagen verbrande en beroekte uitrustingsstukken. Te midden van dit inferno van vuur, zand, rook en hitte wachtten, weggedrukt tegen de hete grond, de manschappen op een kans een snelle ren voorwaarts te maken.

Hoe verwoed de tot vijfmaal toe herhaalde Duits-Italiaanse tegenaanvallen ook waren — de doorbraak lukte niet. De RAF viel de geconcentreerd opererendetanksvoortdurend aan en smoorde de aanval al voor hij goed en wel was begonnen. De verliezen waren enorm; na deze slag waren de tanks van de As geen ernstige bedreiging meer.

Al was dit op zich al een belangrijk resultaat

Australiërs sneden daar enige Duitse bataljons af, maar Rommel reageerde snel en (nog) krachtig en bracht zijn laatste divisies naar de kust, mede omdat hij bang was voor afsnijding van de spoorweg en de kustweg, waarover beide partijen al zo vaak heen en weer waren getrokken. *Operation Supercharge* beoogde echter een doorbraak ten zuiden van de Duitse concentraties. De Nieuwzeelandse divisie ging daarbij voorop. Weer begon de aanval in de nacht en wel op 2 november, na een inleidend bombardement en weldra gesteund door de luchtmacht. Het lukte de geallieerden een diepe bres te slaan en door de ontstane opening vooruit te komen. Nog één wanhopige maat-

nog de vier Italiaanse divisies mee te nemen. Alles wat rijden of vliegen kon, werd nu gebruikt voor de achtervolging. Maar Rommel bewoog zich sneller dan zijn achtervolgers. Toen Hitler hem liet weten dat hij tot de Foekapositie, honderd kilometer voorbij El Alamein, mocht terugtrekken, was Montgomery deze plaats al voorbij! Het was een formidabele overwinning. Rommel verloor honderden tanks, 60.000 man aan doden, gewonden en gevangenen en het overgrote deel van zijn toch al zo schaarse materiaal. Zijn voornaamste bevelhebber, generaal Ritter von Thoma, behoorde tot de gevangenen, evenals negen Italiaanse generaals. Voor het eerst in de oorlog liet Churchill in

Fotoarchief Spaarnestad

van de strijd, toch beseft Montgomery dat de gevechten letterlijk verzandden en doodliepen. Hij zon op een nieuwe zet en nam uiteindelijk een gedurfde beslissing die gegrond was op zijn zelfvertrouwen én op het vertrouwen in zijn troepen. Terwijl de Duitse aanvallen nog op zijn stellingen beukten, merkte hij dat hun kracht verminderde. Hij trok daarom troepen terug — niet omdat hij daartoe werd gedwongen, maar omdat hij reserves wilde vormen voor de beslissende doorbraakpoging die hij enkele dagen later wilde ondernemen. Deze operatie gaf hij de naam *Supercharge*. Terwijl oktober ten einde liep, voltooide hij zijn voorbereidingen. Eerst probeerde hij het dicht bij de kust. De

Soldaten van Rommels beroemde Afrikakorps beschermen zich met stofbrillen tegen het venijnige stuifzand van de woestijn.

regel kon Rommel nemen. In aller ijl richtte hij langs de Rahmanweg een pantserafweersfront in, waarmee hij de Britse brigades zware verliezen toebracht. Toch konden de Engelse tanks door de opgehouden bres oprukken en op dat punt werd de laatste felle tankslag in deze reeks van gevechten gevoerd. Verkenningen uit de lucht lieten er de volgende dag echter geen twijfel meer over bestaan: Rommel was volledig op de terugtocht. Hij redde alleen zijn eigen troepen, want hij was niet voldoende meer gemotoriseerd om ook

Engeland de klokken luiden ter ere van een overwinning. In zijn memoires zegt hij kernachtig: 'Vóór Alamein hadden we nooit een overwinning; na Alamein hadden we nooit een nederlaag.'

Het tempo van de geallieerde opmars vertraagde niet. Tobroek viel op 12 november, Benghazi op 20 november en drie dagen later stond men voor El Agheila, waar Rommel nog één keer probeerde tegenstand te bieden. Een opmars dus van 1200 km in drie weken. Bij El Agheila pauzeerde Montgomery even om zijn aanvoer beter te regelen en op 13 december begon hij door de woestijn een omtrekkende beweging, die hier wel uitvoerbaar was. Haastig ontruimde Rommel nu de

I.W.M.-Rex

stelling van Agheila om pas 400 km verderop, bij Beurat, weer halt te houden. Hij was toen nog 300 km van Tripoli.

Montgomery wilde niet alleen Tripoli nemen, maar daarna meteen doorstoten tot aan de Marethlinie, die was aangelegd achter de grens met Tunesië. In totaal zou hij daarvoor een afstand moeten afleggen van 800 km. Montgomery bracht alle motorvoertuigen van het 10e korps over naar het 30e, dat de lange-afstandstoot zou moeten uitvoeren en thans over zoveel motor- en transportkracht beschikte, dat het de tocht zou kunnen uitvoeren, mits de opmars niet langer dan tien dagen zou duren en zonder al te veel tegenstand zou kunnen plaatsvinden.

De Duitse generaal Ritter von Thoma na zijn gevangenneming bij generaal Montgomery.

Boven: Nieuwzeelandse troepen verzamelen na Rommels terugtocht Italiaanse gevangenen.

Ook dit riskante plan lukte volledig. Op 15 januari 1943 begon de stoot, op 23 januari viel het zwaar beschadigde Tripoli in Britse handen en op 4 februari 1943 trok het 8e leger over de Tunesische grens, na in drie maanden tweeduizend kilometer te hebben afgelegd. Generaal Alexander voelde zich toen gerechtigd Churchill een telegram te zenden waarvan de inhoud voor zichzelf spreekt: 'Sir. De door u aan mij op 10 augustus 1942

gegeven orders zijn uitgevoerd. Zijner Majesteits vijanden zijn, tezamen met hun uitrusting, volledig uit Egypte, Cyrenaica en Tripolitanië verdreven. Verwacht thans uw nadere instructies.'

Omstreeks deze tijd, eind januari 1943, meldde zich in Tripoli een haveloze, maar fiere troep Vrije Fransen onder bevel van generaal Leclerc bij Montgomery. De energieke generaal was maanden tevoren uit Equatoriaal-Afrika vertrokken en had met zijn mannen onder ontzaglijke ontberingen de Sahara doorkruist. De groep verbeterde vechters stelde zich onder het commando van Montgomery en nam actief deel aan de verovering van Tunesië.

OPERATIE TORCH

DRS. J. BANK

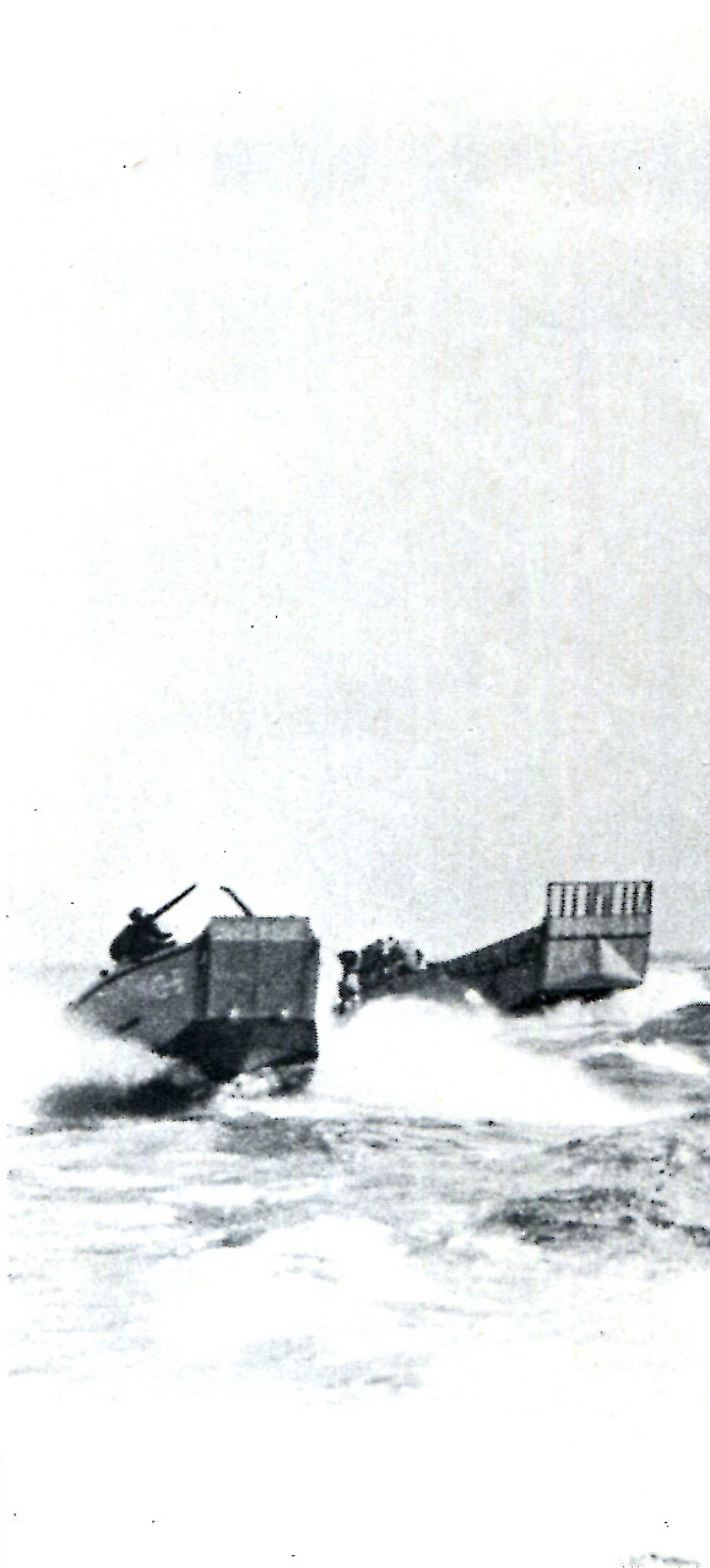
De militaire operatie die de geschiedenis is ingegaan als Operatie *Torch* (Fakkel), kreeg haar naam op 24 juli 1942. Zij was het resultaat van een uitvoerige discussie tussen de Britse en Amerikaanse chefs van staven over de vraag hoe van het westen uit de Duitse machtsposities zouden kunnen worden aangevallen. In deze discussie werd gesproken over een (Britse) oversteek over Het Kanaal naar de Westeuropese kust in 1942 met als doel een bruggehoofd in het noordwesten van Frankrijk, een militaire actie om Kaap de Goede Hoop om de Britse militairen in het Nabije Oosten te helpen, en een landing in het noordwesten van Afrika. Op 24 juli viel de beslissing: het werd een landing in het noordwesten van Afrika en de naam werd *Torch*.

Landen in Noordwest-Afrika, dus in de toenmalige Franse kolonies Marokko en Algerije, betekende een militaire ingreep in een gebied dat om zo te zeggen een 'middenpositie' innam tussen de oorlogvoerenden. De Franse troepen die er gelegerd waren, stonden onder gezag van maarschalk Pétain. Formeel betekende dit dat men samenwerkte met nazi-Duitsland. Maar het kon ook zijn dat de Fransen bereid waren van die samenwerking af te zien en in Afrika te zoeken naar een vergelijk met de geallieerden.

Daarmee zijn we aan de politieke problematiek van Operatie *Torch*. De geallieerden, die geen baat hadden bij een strijd met de Fransen, moesten gedaan zien te krijgen dat de in Algerije en Marokko gelegerde troepen bij een invasie zo snel mogelijk het schieten op landingstroepen zouden staken.

Het eerste gevolg van die situatie was dat *Torch* zo mogelijk niet onder Britse, maar onder Amerikaanse vlag zou worden uitgevoerd. Generaal Dwight Eisenhower kreeg het opperbevel over de operatie en ook de ondercommandant was een Amerikaan, generaal M. W. Clark. Hadden de Britten in Oran, Dakar en Syrië immers niet gevochten tegen de Fransen? Zou het voor de Fransen psychologisch niet zwaar te verteren zijn als er in hun kolonies Britten verschenen om zich met hen te verbroederen? Churchill stelde zelfs voor de Britse landingstroepen in Marokko in Amerikaanse uniformen te steken. Op alle tanks en pantservoertuigen werden Amerikaanse tekens aangebracht.

De militaire problematiek van de operatie was zo nodig nog groter. Voor het eerst in de Tweede Wereldoorlog zouden de Britten en Amerikanen gezamenlijk een invasie uit-

U.S. Navy

8 november 1942, vier uur in de ochtend. Amerikaanse landingsvaartuigen naderen de Marokkaanse kust bij Fedela, ten noorden van Casablanca. De Operatie 'Torch' is na vier maanden voorbereiding begonnen.

voeren. Het stafapparaat moest worden opgebouwd uit officieren van twee legers, elk met een eigen traditie. In het begin, zo schrijft Eisenhower in zijn memoires, stonden de hoge militairen van beide landen tegenover elkaar als '*a bulldog meeting a tomcat*' (bullebijter tegenover kater). Maar op de duur wende het en kwam er een goede samenwerking tot stand. Niet alleen de nationaliteiten moesten overigens met elkaar worden ver-

zoend; ook de diverse ambtelijke instellingen moesten tot samenwerking komen. Bovendien was de tijd van voorbereiding erg kort. Militair gezien stonden de geallieerden niet sterk. Hun enige steunpunt in het invasiegebied was de Britse basis Gibraltar, maar die was, behalve door water, omgeven door Spanjaarden, van wie het lang niet zeker was of ze onder Franco tenslotte toch niet de Duitse kant zouden kiezen. De onzekerheid over de Spaanse houding speelde ook een rol bij de voorbereiding van de veldtocht in Marokko, want een deel van dat gebied was Spaans. Verder waren de aanvoerlijnen voor de geallieerde operatie erg lang en kon de bevoorradingsonderweg worden bedreigd door Duitse onderzeeboten. Maar de belangrijkste vraag was: hoeveel krijgsmateriaal stond de geallieerden voor deze operatie ter beschikking?

De plannen voor *Torch* kregen op 9 augustus hun eerste, voorlopige vorm. Voorzien werd in vier landingen: een op de Atlantische kust met als doel Casablanca en drie op de Middellandse-Zee met als doelen Bone, Algiers en Oran. De discussie over de vraag of die vier landingen uitgevoerd konden worden, duurden lang en leidden herhaaldelijk tot wrijvingen tussen de Britse en Amerikaanse generaals. Op 28 augustus kwamen president Roosevelt en premier Churchill tussenbeide. Churchill was zo juist teruggekeerd van een bezoek aan Stalin, die er zich over had beklaagd dat de westerse geallieerden zo weinig opschoten met het openen van een tweede front ter ontlasting van de Russen. Churchill had Stalin optimistisch voorgespiegeld dat spoedig een invasie in Afrika zou volgen. Die spoed moest nu worden waargemaakt. Churchill spoorde zijn eigen mensen aan tot het uiterste. Omstreeks 5 september werd een basisakkoord bereikt. Besloten werd tot invasie in Casablanca, Oran en Algiers. Drie landingen dus, tegen oorspronkelijk vier.

Militair betekende deze keuze dat Operatie *Torch* westelijker zou worden uitgevoerd. Een landing in Casablanca had het militaire voordeel dat men aan de Atlantische kust van Marokko een haven zou krijgen met goede verbindingen (een spoorweg) naar de havenstad Oran aan de Middellandse Zee. Mocht Gibraltar uitvallen — bijvoorbeeld door een Spaans-Duitse actie — dan was er dus een alternatieve verbinding. De landing bij Casablanca zou ook een mogelijkheid bieden de onder Spaans bestuur levende bevolkings-

groepen in Marokko van acties tegen de geallieerden te weerhouden. Bleef Casablanca dus in het operatieplan gehandhaafd, Bone viel eruit en dat betekende dat naar het oosten de spits van *Torch* werd verwijderd. De aanval op Tunesië zou ná de landing in Algiers en Oran plaatsvinden en niet tegelijkertijd. Was de gehele operatie bedoeld om het Duits Afrikakorps van Rommel vanuit het westen aan te vallen, door een keuze van de vijfde september deden de geallieerden als het ware een stap terug om daarna met des te meer kracht op Tunis en vervolgens op Rommel af te gaan, die intussen vanuit El Alamein achterna werd gezeten.

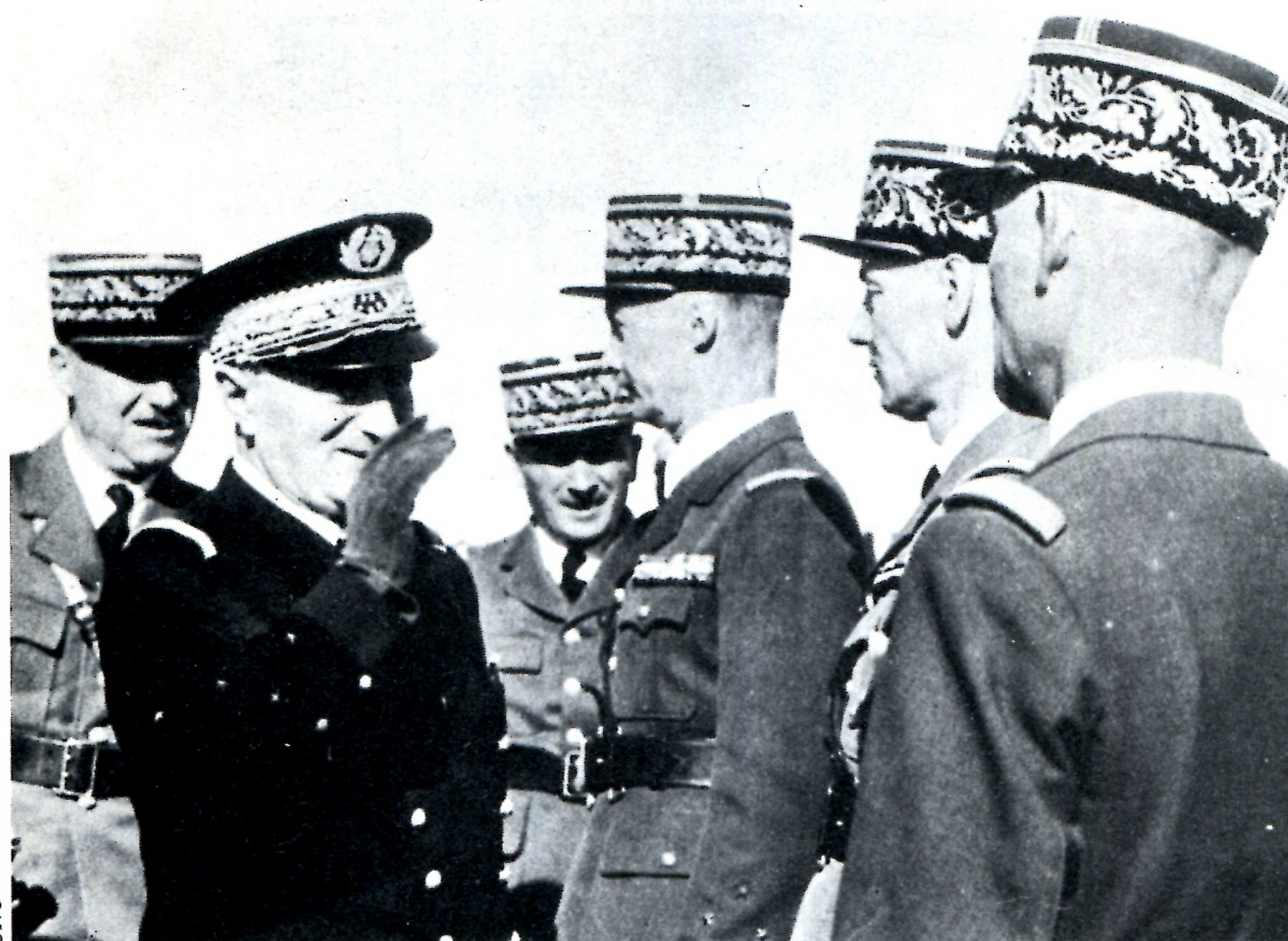
De tocht naar Tunis zou voornamelijk door het Britse leger worden uitgevoerd. De Amerikanen zouden Casablanca innemen onder leiding van generaal-majoor Patton. Hun taak was des te moeilijker, omdat een landing op de Atlantische kust een vrijwel onmogelijke zaak werd geacht, gezien de hoge golfslag in het najaar en de winter. Een tweede Amerikaanse legergroep onder leiding van generaal-majoor Fredendall moest de aanval op Oran inzetten. Een derde groep zou de invasie op Algiers uitvoeren. Deze eveneens hoofdzakelijk uit Amerikanen bestaande groep stond onder leiding van generaal-majoor Ryder. In zijn kielzog zouden de Britten landen en de weg naar Tunesië opgaan.

Naast de militaire moesten ook de politieke problemen worden opgelost. Om de Fransen in Marokko en Algerije snel tot een staakt-het-vuren te bewegen, moesten de geallieerden proberen een hoge militair te vinden die de Fransen daartoe zou kunnen overreden. Bij het zoeken naar zo'n man speelde de Amerikaanse diplomaat Robert Murphy een belangrijke rol. Mede door zijn toedoen viel de keuze op generaal Henri Giraud. Deze was in mei 1940 krijgsgevangen gemaakt, maar uit Duitse gevangenschap ontsnapt. Hij steunde in zekere zin maarschalk Pétain en

Linksboven: Amerikaanse versterkingen gaan aan land bij Arzew, in de buurt van Oran.

Links: admiraal Darlan, hier onder anderen met generaal Juin (links) en generaal Mast (rechts), speelde een grote rol in de politieke verwickelingen rondom 'Torch'.

Linksonder: Amerikaanse soldaten worden in de straten van Algiers enthousiast begroet door een deel van de bevolking.

kon daardoor misschien voor de Franse militairen in Afrika als een aanvaardbaar leider optreden wanneer het erom ging hen over te halen naar geallieerde zijde. Van de andere kant behoorde Giraud niet tot het militaire *establishment* van Vichy, zodat hij voor de Franse verzetsbeweging nog net acceptabel was.

Generaal Giraud verbleef in Vichy-Frankrijk. Zijn huis stond onder militair toezicht, maar het was mogelijk door middel van betrouwbare tussenpersonen verbinding met hem te houden. Daarbij speelde generaal-majoor Mast een rol, de Franse commandant van Algiers, die ook een belangrijke plaats innam bij het contact tussen de geallieerden en de

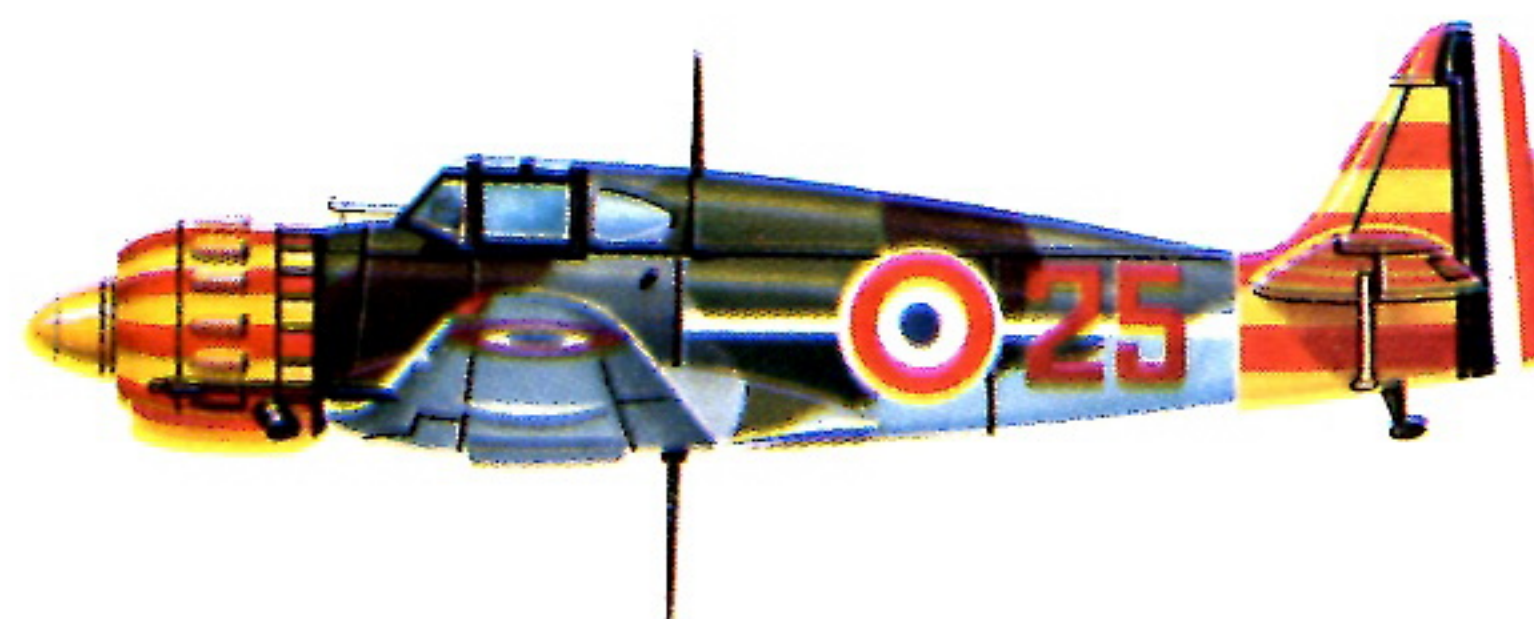
Fransen. Hij was de man die de geheime ontmoeting in Cherchell voorstelde, een plaats op ruim honderd kilometer ten westen van Algiers. Op 21 oktober werd in deze kustplaats in de villa van een met de geallieerden sympathiserende Fransman een conferentie gehouden, die tot destoutmoedige initiatieven van de Tweede Wereldoorlog behoort. Een delegatie van vijf Amerikanen onder leiding van generaal Clark (onder wie de toenmalige brigade-generaal Lemnitzer) vertrok op 21 oktober per onderzeeboot van Gibraltar naar Cherchell. Omdat men te laat aankwam (dat wil zeggen: bij het krieken van de dag) moest de landing worden uitgesteld en bleven de Amerikanen een dag langer onder water. De Fransen en Murphy, die in de villa waren, wachtten tevergeefs en keerden terug. Via een geheime radioverbinding werden ze voor de volgende nacht opnieuw naar de villa geroepen. Generaal Mast kreeg daar te horen dat de Amerikanen een landing beraamden in Marokko en Algerije. Op zijn beurt adviseerde de Fransman de Amerikanen om ten eerste snel naar Tunesië op te rukken en ten tweede tegelijk hulp te bieden aan de Fransen in het zuiden van Frankrijk. De Amerikanen kregen nuttige informatie over de militaire situatie in Algerije en Marokko. Girauds positie werd geregeld in een ontwerpbrief aan generaal Eisenhower, waarin onder meer werd vastgesteld dat Frankrijk zou worden hersteld in zijn grenzen van 1939, dat het door Britten en Amerikanen als een bondgenoot zou worden beschouwd en dat de Fransen op een geschikt moment het opperbevel in Noord-Afrika van de geallieerden zouden overnemen.

Generaal Giraud vertrok begin november uit Frankrijk; in het geheim uiteraard. Hij werd opgepikt door een Franse onderzeeboot onder Amerikaans commando. Dit schip verloor vierentwintig uur lang alle radiocontact, maar uiteindelijk kwam generaal Giraud op 7 november in Gibraltar aan, waar generaal Eisenhower intussen zijn hoofdkwartier had gevestigd. De invasie was gepland op 8 november. De stemming van Giraud is het best te karakteriseren met een citaat uit een brief aan een collega-generaal: 'Wij willen niet dat de Amerikanen ons bevrijden; wij willen dat zij ons helpen onszelf te bevrijden, wat niet hetzelfde is.' Generaal Eisenhower beschrijft in zijn memoires hoe moeilijk het was generaal Giraud zover te krijgen, dat hij aan de bevrijding zou meewerken zonder ze zelf te commanderen. Terwijl de laatste voorbereidingen voor de invasie aan de gang waren, kwamen van Franse zijde in Algiers adviezen om de landing voorlopig uit te stellen.

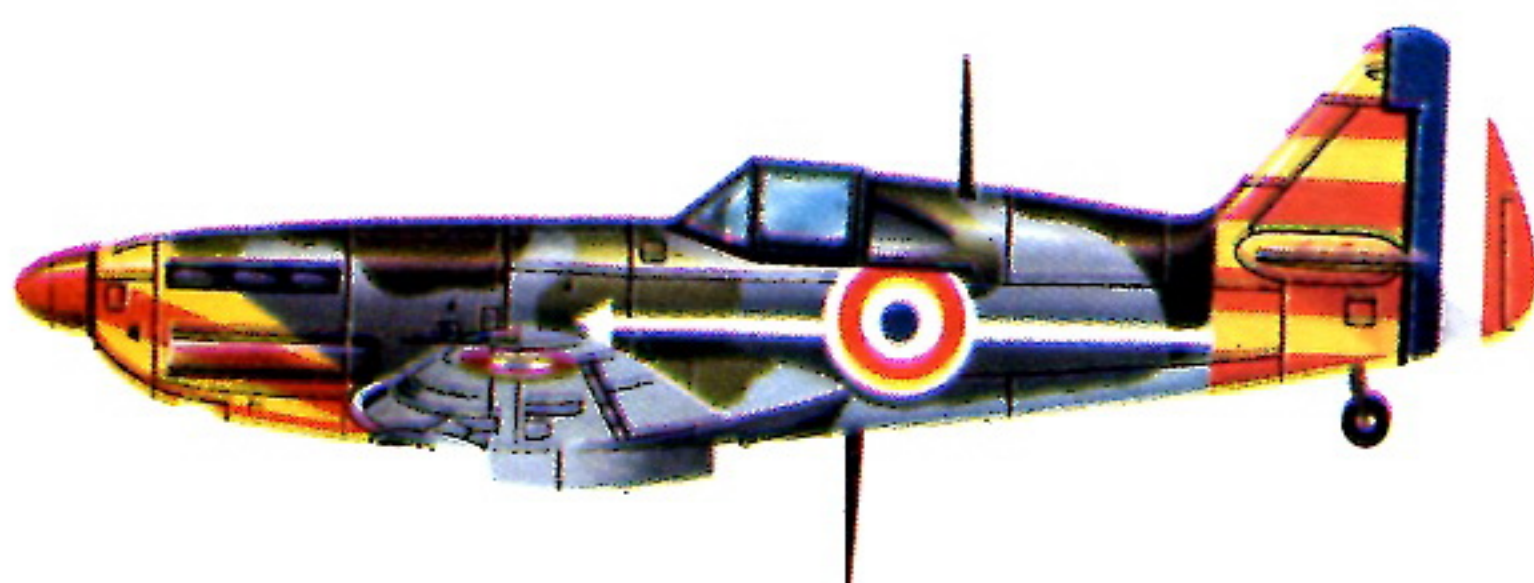
In de vroege morgen van de achtste november gingen de Amerikanen op drie plaatsen (Casablanca, Oran en Algiers) aan land. Om vier uur Engelse tijd begonnen de troepen van generaal Patton hun landing op drie punten langs de Marokkaanse kust, ter weerszijden van Casablanca. Een geluk voor de geallieerden was, dat het weer, ondanks de sombere vooruitzichten, uitgerekend op de achtste november zo was, dat de Atlantische Oceaan een landing 'toestond'. De volgende dag werd het slechter, zodat de aanvoer van versterkingen bemoeilijkt werd. En versterkingen

Deze Potez-63.11, een Franse drie-zits tactische verkenners, uitgerust met twee Gnôme-Rhône 14m 4/5 luchtgekoelde steromotoren, werd zowel door Vichy als de Vrije Fransen gebruikt. De bewapening varieerde van drie tot zeven machinegeweren en het toestel voerde ook bommen mee.

De Franse jager M. Bloch 151/152 moest het in de 'Blitzkrieg' ondanks stabiliteit en het snel bereiken van hoge (duik)snellheden meestal afleggen tegen de Duitse jagers. De machine, die o.a. aan Griekenland was geleverd, werd later door Vichy, Duitsers én Vrije Fransen gebruikt.

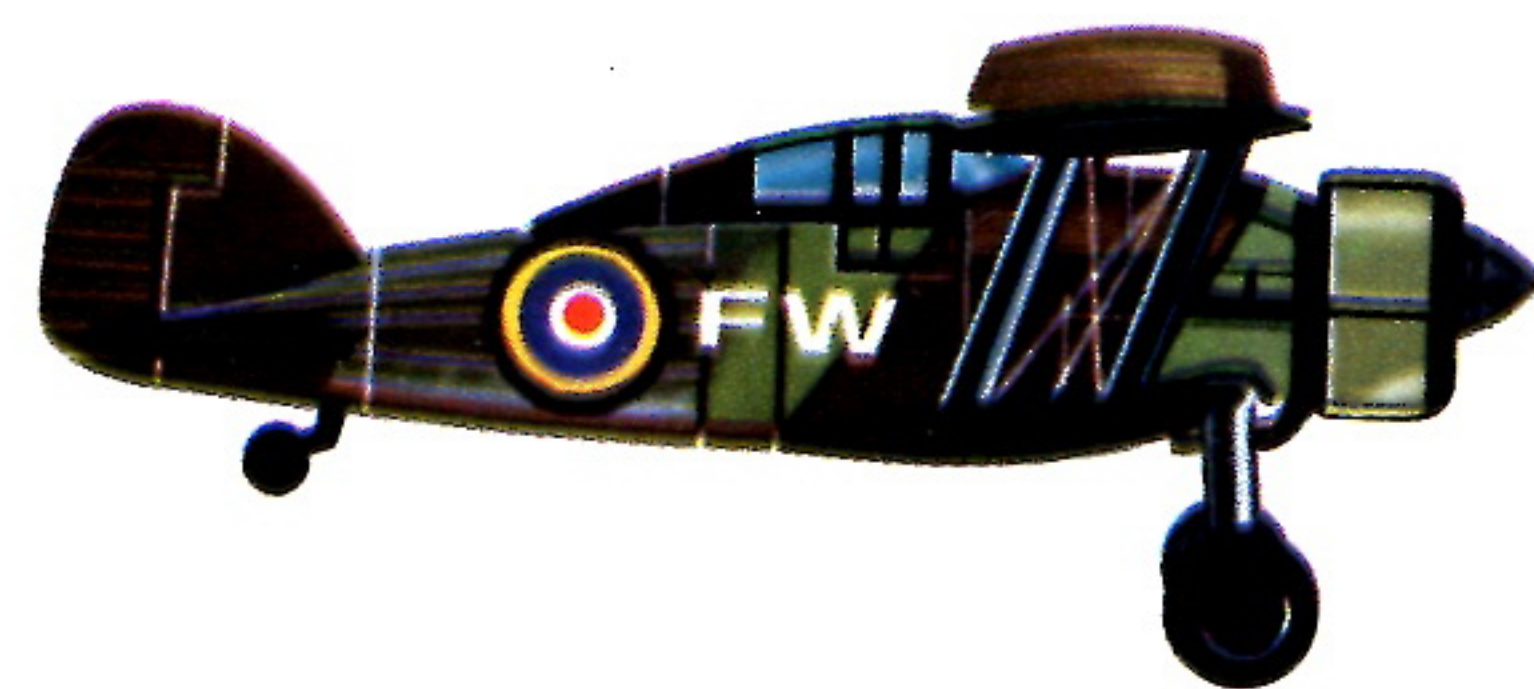
Deze Franse jager, de Dewoitine-520, had goede vliegeigenschappen en leverde tijdens Operatie 'Torch' strijd met de geallieerde toestellen. De jager met zijn Hispano-Suiza 12Y45 vloeistofgekoelde motor was bewapend met een 20-mm-HS404-kanon en vier machinegeweren in de vleugel.

De Sud-Est LeO-45, een Franse middelzware bommenwerper met vier man aan boord, kon ruim 445 km/uur vliegen. Dit type, dat drie vuurmonden had, leed kort voor de landingen in Noord-Afrika door toedoen van de Britse 'Fleet Air Arm' en de Amerikaanse scheepartillerie zware verliezen.

'Freccia' (pijlsnel) werd deze Italiaanse Fiat G-50 jager genoemd. Dit eerste uit lichtmetaal gebouwde toestel met intrekbare landingsgestel, open stuurhut en twee door het schroefveld schietende machinegeweren, vloog in Griekenland, Noord-Afrika én met veel succes in Finland.

De Gloster 'Gladiator', een van de laatste tweedekkers in de oorlog, werd onder meer door Belgen, Zweden en Finnen gebruikt, vocht in Griekenland, Noord-Afrika, China, maar werd pas beroemd boven Malta, waar drie toestellen het opnamen tegen de machtige Italiaanse luchtvloot, tot ze werden afgelost door de 'Spitfires'.

gen waren juist bij deze westelijke landingen nodig, omdat de Fransen soms heftige tegenstand boden, met name bij Port-Lyautey. Bovendien viel het radiocontact met het geallieerde hoofdkwartier in Gibraltar uit. De Franse tegenstand ging vooral uit van de Franse commandant in Marokko, generaal Noguès.

Waren de troepen in Casablanca op de Amerikaanse manier aan land gezet, in Oran en Algiers gebeurden dat volgens de methoden van de Britse marine. Dat wil zeggen dat de troepen niet meteen in de roeiboten gingen, maar eerst in moterboten en vervolgens vlak voor de kust in kleinere, draagbare bootjes. In Oran boden de Fransen hier en daar felle

tegenstand. Pas op 11 november lukte het de Amerikanen de stad in te nemen. In Algiers ging het gemakkelijker. Generaal Mast wist — hoewel niet exact — van de Amerikaanse bedoelingen en ook de Franse opperbevelhebber in Noord-Afrika, generaal Juin, stond — niet al te openlijk — aan de kant van de geallieerden. Algiers was snel gewonnen.

De Amerikanen brachten ook generaal Giraud naar Noord-Afrika. Op 9 november kwam hij in gezelschap van generaal Clark in Algiers aan om de Fransen te overtuigen van de noodzaak zich bij de geallieerden aan te sluiten. Hij deed een oproep via de radio, maar die had geen effect. Op het moment dat

generaal Giraud voor de geallieerden een misgreep bleek te zijn, bood zich een andere Franse militair aan: admiraal Darlan, de tweede man in het militaire *establishment* van Vichy. Hij had al eerder op de nominatie gestaan voor samenwerking. Nu bleek hij in Algiers te zijn. Generaal Clark, Eisenhowers rechterhand, nam contact met hem op. Op 10 november gaf Darlan aan alle Franse commandanten het bevel het vuren op de geallieerden te staken. Pétain ontsloeg Darlan onmiddellijk, maar dat maakte de order niet ongedaan. De Franse militairen, die een legitiem bevel wensten en niet dat van een 'opstandeling' als Giraud, gingen inderdaad tot de wapenstilstand over.

TUSSEN SLANGEN EN SCHORPIOENEN

Gruwelijk soms en in ieder geval spookachtig waren de nachtelijke gevechten. Meermalen is het voorgekomen dat colonnes van vriend en vijand in het duister van de nacht urenlang naast elkaar optrokken. Wie dan bij het ochtendgloren het eerst ontdekte wat er aan de hand was, had de meeste kansen dat vreemde gebeuren te overleven.

Overdag heerste in de woestijn een drukkende hitte. De wind was gloeiend heet, vooral als er een 'gibli', een zandstorm, in aantocht was. De lucht verkleurde dan tot geel en vlijmscherpe zandkorrels striemden elk lichaamsdeel dat onbedekt was. De ademhaling werd bemoeilijkt en in feite kon men in zo'n situatie alleen maar stil blijven zitten of liggen — voor zover slangen en schorpioenen dat toelieten!

Bij de lange tochten dwars door de woestijn, soms over afstanden van honderden kilometers, was de intense droogte nog het slechtst te verdragen. De mannen moesten uiterst zuinig zijn met water; wassen en scheren waren een luxe die tot later werd uitgesteld. Kostbaarste bezit op deze expedities was het kompas, dat gehanteerd werd alsof het van goud was.

Na het invallen van de duisternis trad een snelle afkoeling in. De temperatuur daalde aanzienlijk en alle kledingstukken die overdag zo hinderlijk waren geweest, werden binnen een paar uur onmisbaar. Na een haastig ontbijt bij het krieken van de dag ging het verder door het golvende terrein. Vaak zakten de wielen weg in het zand (vooral de vrachtwagens had-

den daar last van); er moesten matten te voorschijn komen om de banden weer wat houvast te geven — met vaak geen ander resultaat dan dat de voertuigen vijftig meter verder opnieuw bleven steken. Alleen de leider van zo'n colonne had naar voren enig zicht; alle volgende wagens konden door het opgeworpen stof alleen, en dan nog met moeite, het vage silhouet van hun voorrijder zien. Als dan tenslotte het doel was bereikt, restte de vraag of de nadering van de colonne wel onopgemerkt was gebleven. Altijd immers was het mogelijk dat een vijandelijke patrouille — die met dezelfde moeilijkheden zat! — zich in een terreinplooi verborgen had gehouden, geen aanval had gedaan, maar de nadering van de tegenstander per radio had doorgegeven, zodat de aanvallers een warm onthaal wachtte. In veel van die gevallen moesten de vermoeide aanvallers in grote wanorde de terugtocht aanvaarden. Er zijn gevallen bekend van deelnemers aan zulke lange woestijntochten die na het mislukken van hun opdracht pas maanden later en vrijwel stervend van honger en dorst een Britse basis binnenwankelden. En velen hadden zelfs dát geluk niet...

Een troepeneenheid is het waard hier genoemd te worden. Dat is de Long Range Desert Group, een Engelse eenheid die opereerde in kleine groepjes van vier tot zes verkenningswagens. Ze werd geleid door luitenant-kolonel Stirling en voerde verscheidene gedurfde tochten uit. Een groot deel van de groep sneuvelde met haar commandant nog vóór de omkeer in de woestijnoorlog, ná El Alamein.

stad Tunis, een van de aanvalsdoelen, lag. Vanaf het allereerste begin van Operatie Torch hadden de geallieerden gevreesd dat een snelle ingreep van de Duitsers hun plan zou verstoren om de Fransen in Noord-Afrika zonder slag of stoot aan hun zijde te krijgen. In Gibraltar was de tegenaanval echter uitgebleven: de Spanjaarden waren niet de werkelijke wapenbroeders van Hitler geworden. Er waren Duitse luchtaanvallen geweest op Algiers en sommige bewoners van de stad hadden de Amerikanen verwenst, omdat door hun komst de oorlog naar Noord-Afrika was gebracht. Maar werkelijke tegenstand ontmoetten de geallieerden eerst in Tunesië. Duitse troepen waren de dag na de

geallieerde landingen naar Tunesië gebracht. Sicilië was een belangrijke militaire uitvalsbasis van de Asmogendheden en vandaar was het snel varen en vliegen naar Noord-Afrika. De Britse troepen, die onder leiding stonden van generaal Anderson, moesten het van snelheid hebben. Er was voor Operatie Torch niet genoeg scheepsruimte geweest en dat betekende dat generaal Anderson niet al te veel materiaal ter beschikking had. Veel voertuigen had hij niet en de spoorlijn van Algiers naar Tunis bleek niet erg bruikbaar. Bovendien regende het in november en december 1942 buitengewoon veel. Dat had weer tot gevolg dat alle vliegvelden onbruikbaar bleken, doordat ze geen verharde landingsbanen hadden. Onzekerheid was er ook over de houding van de Franse troepen ten oosten van Algiers.

Generaal Anderson stuitte bij de oostwaartse opmars van zijn drie infanteriebrigades en een brigade versleten tanks steeds meer op de uit Sicilië aangevoerde Duitse troepen. Dat betekende tenslotte een stabilisatie van het front. Eind november en begin december werd in Tunesië een soort 'grens' bereikt; verder te gaan bleek niet mogelijk. Intussen kregen de Britten Amerikaanse versterkingen, die met enige aarzeling werden gestuurd, omdat men nog steeds vreesde in de rug te worden aangevallen door een via Spanje komend Duits leger. Op 24 december zou de doorbraak naar Tunis moeten geschieden. Zijn gunstige verwachtingen over het succes van zo'n aanval baseerde generaal Eisenhower op de geallieerde voorsprong in artillerie. Daar stond het nadeel van steeds slechter wordend weer tegenover.

Twee dagen voor de 'laatste' aanval bezocht generaal Eisenhower het front. De eerste speldeprikken waren al gegeven, toen hij na een vermoeiende reis in de stromende regen aankwam en zag hoe vier militairen probeerden een motor met zijspan uit de modder naast de weg te trekken. De strijd tegen het moeras was vergeefs; tenslotte gingen de militairen weg en lag de motor dieper in de modder dan tevoren. 'Dit voorval,' aldus Eisenhower, 'bracht mij er meer dan wat ook toe de laatste aanval voorlopig uit te stellen.' Het gevolg van deze beslissing was een consolidatie van het front. Er werden Amerikaanse troepen aangevoerd om de linie te versterken. In Gafsa in het zuiden moest een Amerikaans parachutistendetachment optreden om verspreide Franse eenheden te vervangen die voor de zuidelijke flankdekking moesten zorgen.

Het eindresultaat van Operatie Torch was een frontlijn van Bizerta aan de kust tot Gafsa in het binnenland. Van noord naar zuid lagen Britten, Fransen en Amerikanen. Het politieke doel was bereikt; de Fransen vochten in Afrika met de geallieerden mee. Het militaire doel was bijna bereikt, maar Tunis was duidelijk een gemiste kans. Het front was niet bepaald sterk. Er was een (lange) aanvoerlijn naar de linie, die op zich ook weer uit een frontlijn bestond. Een matige Duitse aanval op het midden betekende de ineenslorting van de Franse sector; men had eenvoudig het moderne materieel niet om de strijd te kunnen voeren. Het centrum moest haastig met Amerikanen worden opgevuld.

Het bevel van Darlan kwam, wat het westen betreft, precies op tijd. De Amerikaanse troepen van generaal Patton bereidden zich voor op de aanval op Casablanca en de verwachting was dat er hard zou worden gevochten. Dat de invasie in Marokko op de meeste weerstand was gestuit, blijkt ook uit de verliescijfers; van de in totaal 526 gesneuvelde Amerikanen in de eerste dagen van Torch (8—11 november) werden er 337 bij de invasie van Casablanca gedood. De Franse verliezen werden nog hoger geschat. In totaal verloren 530 geallieerden het leven, onder wie vier Britse militairen, en werden er 52 vermist, onder wie 11 Britten. Duidelijker kan het Amerikaanse overwicht bij uitvoe-